ક્રિયાઓ છે. જે કર્મરજ આવવાના માર્ગને ખુલ્લું બનાવવા [illegible] કામ કરે છે.

તે ઉપરાંત તેમાં બીજા પણ ઘણા ઉત્તમ લાભો છે. શુભ ક્રિયાઓમાં [illegible] પણ બહુમાન રહેલું હોય છે. તેમ તેમાં પોતાના પાપોની જુગુપ્સા, દુષ્ક્રિ- ઓની આલોચના, [illegible] કર્મરજ પણ [illegible] ઉત્પન્ન [illegible] નથી અને શુભ ક્રિયાના [illegible] શુભ ભાવ ઉત્પન્ન થાય છે. તેમ જ [illegible] ક્રિયાઓ કરવામાં આવે છે. તેનાથી [illegible] પણ શુભ ભાવ [illegible] થાય છે. [illegible] વૃદ્ધિ માટે [illegible] ન જવાય તે માટે શુભ ક્રિયાઓમાં [illegible] રહેવાનું કહે છે.

શુભ અનુષ્ઠાનના [illegible] જણાવ્યું છે. તે [illegible] નથી [illegible] વિકસિત થતો જાય છે. [illegible] કે [illegible] કે [illegible] [illegible] સંસ્કૃતિ [illegible] કે [illegible] પોતાને [illegible] કરીને [illegible] આત્મ [illegible] કરી શકે છે.

રીતે આત્મા વિભાવદશામાં રાગ દ્વેષયુક્ત દશામાં વર્તતા કરતો હોય છે, તેને યુક્તિપૂર્વક સ્વભાવ દશામાં લાવવા માટે ઉપકારી એવા જ્ઞાની પુરુષાર્થ કરવાની [illegible]. અને માટે શુભ અનુષ્ઠાનોના અભ્યાસ માટેની અનેક શુભ [illegible] બતાવી છે. " યુક્તિપૂર્વક સ્વભાવ દશામાં લાવવા માટે " એટલે વિભાવ દશા અને સ્વભાવ દશા એ બે વચ્ચેના ફેર છે— કિનારા છે અને એની વચ્ચે અનેક ઉપદ્રવથી ભરેલો મહાસાગર છે. તે મહાસાગરને કેવળ પોતાના બાહુ-બળથી જ તરીને પાર થવું તેનું બળ પ્રાથમિક દશાના સાધકમાં હોતું નથી.

તેવું બળ તો આત્મા અપ્રમત્ત અને તેનાથી પણ આગળના ગુણસ્થાનકો જ્યારે પ્રાપ્ત કરે છે અને જ્યારે શ્રેણિ માંડે છે ત્યારે પ્રગટે છે. પરંતુ પ્રાથમિક દશામાં આત્માની ધર્મારાધના અને આવશ્યક વગેરે [illegible] પ્રકારના હોય છે— દશા હોય છે અને તેથી તે કેવળ પોતાના બાહુબળથી એ મહાસાગર તરી શકે નહિ. તેથી અવ-સ્થામાં એક બળથી નહિ પણ [illegible] કાર્ય સિદ્ધ કરનારો બની શકે છે. [illegible] નાવના [illegible] ઉપર બેસી જવું તે [illegible] નાવડીમાં બેસી જવું તે [illegible] આલંબન [illegible] પણ [illegible] શકે છે. એ રીતે પ્રાથમિક દશામાં [illegible] આલંબન [illegible] [illegible] શકે છે. અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ઉપર [illegible] નહિ અને [illegible]

થયું છે તે બધું તેઓશ્રી પાસેથી મળેલું છે. —તેઓશ્રીની કૃપાનું ફળ છે, ઉપરાંત આ પુસ્તકમાં બીજા પણ મહા અને લેખકોના વચનોનો આધાર લેવામાં આવ્યો છે તે તમામ મહાનુભાવો પ્રત્યે કૃતજ્ઞતા ભાવ દર્શાવીએ છીએ.

મતિમંદતા આદિના કારણે આમાં જે કાંઈપણ શ્રી જિનાજ્ઞાવિરૂદ્ધ લખાયું હોય તે બદલ મિચ્છામિ દુક્કડં માગીએ છીએ.

સૌ કોઈ આ પુસ્તકને વાંચી, વિચારી, હૃદયમાં ઉતારી પરલોકનું અપૂર્વ ભાતું બાંધી આત્મકલ્યાણને પંથે વળો એ જ શુભેચ્છા.

શ્રી નગીનભાઈ મંડપ
પાટણ (ઉ. ગુજરાત)
વિ૰ સં૰ ૨૦૩૨ } —મુનિ કુંદકુંદવિજય

સારૂં છે તે બધું તેઓશ્રી પાસેથી મળેલું છે. —તેઓશ્રીની કૃપાનું ફળ છે, ઉપરાંત આ પુસ્તકમાં બીજા પણ ગ્રન્થો અને લેખકોના વચનોનો આધાર લેવામાં આવ્યો છે તે તમામ મહાનુભાવો પ્રત્યે કૃતજ્ઞતા ભાવ દર્શાવીએ છીએ.

મતિમંદતા આદિના કારણે આમાં જો કાંઈપણ શ્રી જિનાજ્ઞાવિરુદ્ધ લખાયું હોય તે બદલ મિચ્છામિ દુક્કડં માગીએ છીએ.

સૌ કોઈ આ પુસ્તકને વાંચી, વિચારી, હૃદયમાં ઉતારી પરલોકનું અખૂટ ભાથું બાંધી આત્મકલ્યાણને પંથે વળો એ જ શુભેચ્છા.

શ્રી નગીનભાઈ મંડપ
પાટણ (ઉ. ગુજરાત)
વિ. સં. ૨૦૩૩

—મુનિ કુંદકુંદવિજય

થાય છે તે બધું તેઓશ્રી પાસેથી મળેલું છે. —તેઓશ્રીની કૃપાનું ફળ છે, ઉપરાંત આ પુસ્તકમાં બીજા પણ ગ્રન્થો અને લેખકોના વચનોનો આધાર લેવામાં આવ્યો છે તે તમામ મહાનુભાવો પ્રત્યે કૃતજ્ઞતા ભાવ દર્શાવીએ છીએ.

મતિમંદતા આદિના કારણે આમાં જે કાંઈપણ શ્રી જિનાજ્ઞાવિરુદ્ધ લખાયું હોય તે બદલ મિચ્છામિ દુક્કડં માગીએ છીએ.

સૌ કોઈ આ પુસ્તકને વાંચી, વિચારી, હૃદયમાં ઉતારી પરલોકનું ભાથું બાંધી આત્મકલ્યાણને પંથે વળો એ જ શુભેચ્છા.

શ્રી નગીનભાઈ મંડપ
પાટણ (ઉ. ગુજરાત)
વિ૰ સં૰ ૨૦૩૫

—મુનિ કુંદકુંદવિજય

ભવોભવનું ભાતું

*

મૃત્યુમહોત્સવની અવતરણિકા.

અનંતકાળથી સંસારની ચાર ગતિમાં પરિભ્રમણ કરતા જીવને પરમ પુણ્યોદયે કદાચિત્ ક્વચિત્ જ ઉત્તમ સામગ્રી સહિતનો મનુષ્યજન્મ મળે છે. તે જન્મનું કોઈ ઉત્તમોત્તમ ફળ હોય તો શ્રદ્ધા, જ્ઞાન, ત્યાગ અને સંયમવાન થઈ કુટુંબ, દેહાદિના મમત્વ રહિત થઈ દેહથી ભિન્ન જે જ્ઞાનસ્વભાવરૂપ આત્મા છે. તેનો અનુભવ કરી ભયરહિત થઈ અરિહંતાદિ ચારનું ભાવપૂર્વક શરણું સ્વીકારી સમાધિપૂર્વક મરણને પ્રાપ્ત કરવું તે છે. તેના જેવું આ લોકમાં હિતકર જીવને બીજું કોઈ નથી. સંસારપરિભ્રમણથી છોડાવવાનું ખરેખરૂં કાર્ય સમાધિમરણરૂપી મહામિત્ર જ કરે છે. જ્ઞાનસહિત નિજસ્વભાવને ગ્રહણ કરી જીવ આરાધના સહિત મૃત્યુને પામે તો તે મરણ કલ્પવૃક્ષ સમાન વાંછિત ફળને આપનારૂં થાય છે, તેથી સમાધિમરણ સિવાય ત્રણે લોકમાં કોઈ દાતા નથી. એક જ વાર એ સમતા ધારણ કરીને ત્યાગ અને વ્રત સહિત મરવાનું થાય તો ફરી સંસારભ્રમણ કરવું પડે નહિ અને અવિનાશી સ્વાધીન સુખના ભોક્તા થવાય. પંડિતજનને જ્ઞાન સહિત મરણ કરવું એ જ યોગ્ય છે. મરણ વખતે સાવધાન બની જવામાં આવે તો અશાતા પણ શાતામાં પલટાઈ જાય છે.

ॐ अर्हं नमः।

मृत्यु महोत्सव

[मूल श्लोक]

मृत्युमार्गे प्रवृत्तस्य, वीतरागो ददातु मे।
समाधिबोधौ [धी] पाथेयं, यावत् मुक्तिपुरीपुरः ॥१॥

कृमिजालसमाकीर्णे, जर्जरे देहपञ्जरे।
भज्यमाने न भेतव्यं, यतस्त्वं ज्ञानविग्रहः ॥२॥

ज्ञानिन्! भयं भवेत्कस्मात्, प्राप्ते मृत्युमहोत्सवे।
स्वरूपस्थो पुरं याति, देही देहान्तरस्थितिः ॥३॥

सुदत्तं प्राप्यते यस्मात्, दृश्यते पूर्वसत्तमैः।
भुज्यते स्वर्भवं सौख्यं, मृत्युभीतिस्त्यजेच्छनैः ॥४॥

आगर्भाद् दुःखसंतप्तः, प्रक्षिप्तो देहपञ्जरे।
नात्मा विमुच्यतेऽन्येन, मृत्युभूमिपतिं विना ॥५॥

सर्वदुःखप्रदं पिण्डं, दूरीकृत्यात्मदर्शिभिः।
मृत्युमित्रप्रसादेन, प्राप्यन्ते सुखसम्पदः ॥६॥

मृत्युकल्पद्रुमे प्राप्ते, येनात्मार्थो न साधितः।
निमग्नो जन्मजम्बाले, स पश्चात् किं करिष्यति ॥७॥

जीर्णं देहादिकं सर्वं, नूतनं जायते यतः।
स मृत्युः किं न मोदाय, सतां सातोत्थितिर्यथा ॥८॥

सुखं दुःखं सदा वेत्ति, देहस्थश्च स्वयं व्रजेत्।
मृत्युभीतिस्तदा कस्य, जायते परमार्थतः ॥९॥

ॐ अर्हं नमः ।

મૃત્યુ મહોત્સવ

[અર્થ-ભાવાર્થ સહિત]

मृत्युमार्गे प्रवृत्तस्य, वीतरागो ददातु मे ।
समाधिबोधौ [धी] पाथेयं, यावन्मुक्तिपुरी पुरः ॥१॥

અર્થઃ-મૃત્યુના માર્ગે પસાર થતો, જ્યાં સુધી હું (પુરઃ) આ શરીરરૂપી નગરીથી મુક્તિપુરી નામની નગરીએ પહોંચું ત્યાં સુધી, વીતરાગ દેવ મને સમાધિ અને બોધ (બોધિ), એ બેને ભાતારૂપે આપો. (૧)

વિવેચનઃ-શાસ્ત્રોમાં જન્મને, વિવિધ બંધનોનું તે કારણ બનતો હોવાથી, હેય કહ્યો છે, જ્યારે મરણને તો બંધનોમાંથી મુક્ત કરનાર હોવાથી ઉપાદેય પણ કહ્યું છે. આ કારણે જ બંધનની સાથે છુટકારો હોય તેમ જન્મની સાથે મરણ હોય જ છે. કોઈ પણ જન્મેલો મર્યા વિના રહેતો નથી તો પણ મરણને મહોત્સવ બનાવે તે જન્મ સ્તુત્ય ગણાય છે, કારણ કે તે સ્વપરહિતકર બનવાથી તેનો જન્મ પણ પ્રશંસનીય બને છે. તત્ત્વથી જન્મ એ આપત્તિ છે, પણ જે જન્મથી મરણને મહોત્સવ બનાવી શકાય તે જન્મ સંપત્તિરૂપ બની

સૂત્રોમાં સમાધિ અને બોધિની માગણી કરવામાં આવે છે.

જેમકે-જયવીયરાય સૂત્રમાં:—

"दुक्खक्खओ कम्मक्खओ, समाहिमरणं च बोहिलाभो अ।
संपज्जउ मह एअं, तुह नाह पणामकरणेणं॥"

લોગસ્સમાં:-

"आरुग्ग-बोहिलाभं, समाहिवरमुत्तमं दितु।"

અરિહંત ચેઇયાણંમાં:—

"बोहिलाभवत्तियाए, निरुवसग्गवत्तियाए।"

તે ઉપરાંત બીજા સૂત્રોમાં પણ આ પ્રાર્થના જણાવી છે.

અનંતા મરણ ભૂતકાળમાં થયાં, પણ મહોત્સવ રૂપ એક પણ મરણ બન્યું નથી, કારણ કે જન્મ-મરણની પરંપરા ચાલુ રહી છે. માટે જ્યારે ત્યારે પણ મરણને મહોત્સવરૂપ બનાવવું જ પડશે, તે વિના કોઈ ઉપાય કરવા છતાં જન્મ-મરણની પરંપરારૂપ આ સંસારનો અંત આવે તેમ છે જ નહિ. મરણને મહોત્સવ બનાવનાર સમાધિ અને બોધિ છે, તો તેને પ્રથમ સમજવા તે અનિવાર્ય છે.

તત્ત્વથી આ સંસારે આત્માના વિકાસ માટેનું પુરુષાર્થ માટે છે. તેમાં માનવજન્મ અને તેમાં જૈ

-થાકેલો જ્યારે તે આત્મા સમાધિનો અન્વેષક બને છે, અભ્યંતર સુખની શોધ કરે છે. ત્યારે તે વૃદ્ધાવસ્થાને પામેલો ગણાય છે. અને એ સમાધિને પ્રાપ્ત કરીને બોધ-સમાધિલાભ મૃત્યુને મહોત્સવરૂપ બનાવે છે. ત્યારે પંડિતપંડિતમરણથી મરેલો તે સંસારનાટકથી મુક્ત થાય છે. અર્થાત્ સર્વોત્કૃષ્ટ અંતિમ વિકાસને પામી અજરામર બનેલો તે અનંતાનંત સ્વાભાવિક સુખનો ભોક્તા બને છે.

આ અવસ્થાઓને અનુસરીને વિવિધ રીતે મરતા જીવનાં મરણોના પણ શાસ્ત્રમાં પાંચ પ્રકારો કહ્યાં છે. ૧. પંડિતપંડિત મરણ, ૨. પંડિત મરણ, ૩. બાલપંડિત મરણ, ૪. બાલ મરણ અને ૫. બાલ-બાલ મરણ. તેમાં પહેલું મરણ વિકાસના અંતિમ પ્રકર્ષને પામેલા વીતરાગને હોય છે, બીજું દેશવિરતિ-સર્વવિરતિરૂપ પ્રૌઢાવસ્થાવાળાને અને સમાધિની શોધ કરતા વૃદ્ધાવસ્થાવાળા છદ્મસ્થને હોય છે. ત્રીજું યૌવનને પામેલા (ભાન-ભાન પામેલા) વિરતી અવિરતિ સમદૃષ્ટિને હોય છે. ચોથું બાલ્ય અવસ્થામાં પણ શાણપણ પામેલા ધર્મની રુચિવાળા ભદ્રક પરિણતિ મિથ્યાદૃષ્ટિને હોય છે અને પાંચમું અનિષ્ટ બાલબાલમરણ મિથ્યાદૃષ્ટિ ભવાભિનંદીને હોય છે.

સત્કાર કરવો તેજ મૃત્યુ મહોત્સવ છે. ઉપકારી પણ વૈદ્ય રોગીને અપકારી લાગે તો તેમાં જેમ તેનું અજ્ઞાન કારણ છે, તેમ મરણનો ભય અજ્ઞાનજન્ય છે. એ અજ્ઞાનને દૂર કરવાનું કામ બોધ યા બોધિ કરે છે અને તેને સત્કારવાનું સન્માનવાનું કામ સમાધિ કરે છે જન્મોજન્મ દુઃખ દેનારા સંસારનું અને તેમાંથી સર્વથા મુક્ત કરનારા મરણના ઉપકારનું જ્ઞાન (કૃતજ્ઞપણું) તે બોધિ છે, અને એ મરણને સન્માનવું તે સમાધિ છે.

જૈનશાસનનો સાર બોધિ અને સમાધિ છે. જે આત્માના ગુણો છે, તેને પ્રગટ કરવા તે બોધિની અને સમાધિની પ્રાપ્તિ છે. જેના દ્વારા મરણને પંડિતમરણ બનાવીને આત્મા કૃતકૃત્ય બને છે, એવું મરણ પ્રાપ્ત કરવા માટે બોધિ અને સમાધિ એ બે પરમ સાધન છે. તેને સિદ્ધ કરવાનું હવે પછીની ગાથાઓમાં વિવિધ યુક્તિઓ દ્વારા સમજાવ્યું છે; તે એનાં પહેલાં આ બોધિ સમાધિ શું છે, તે તેને પરની વિવિધ ઉપમાઓથી વિચારીએ અને તે રીતે તેની ઓળખ કરીએ.

અહીં બોધિ (બોધ)ને જ્ઞાન કહીને તો સમાધિ એ ક્રિયા છે. તે બન્ને રીતે મૃત્યુ એ મહોત્સવ

सुदत्तं प्राप्यते यस्मात्, दृश्यते पूर्वसत्तमैः ।
भुज्यते स्वर्भवं सौख्यं, मृत्युभीतिस्त्यजेज्जनैः ।।८।।

અર્થઃ—સુદત્ત અર્થાત્ વિધિપૂર્વક પ્રસન્નચિત્તે આપવાથી તેથી પણ કંઈ ગુણું અધિક પ્રાપ્ત થાય છે. કારણ કે પૂર્વના તીર્થંકરદેવો, ગણધર ભગવંતો વિગેરેના દૃષ્ટાન્તથી એવું દેખાય છે કે, તેઓએ પ્રસન્નતાથી વિધિપૂર્વક માનવદેહને છોડયો તો અજરામર સ્થાનને પામ્યા અને પૂર્વના મહર્ષિઓ દેવી શરીરને અને સુખને પામ્યા એમ એ પ્રસન્નતાથી વિધિપૂર્વક શરીરને છોડતાં સ્વર્ગનાં સુખો ભોગવવા મળે છે, તો મરણના ભયને ક્રમશઃ છોડવો જોઈએ. (૮)

વિશેષાર્થઃ—આ જીવે ભવોભવ મરણ થયું ત્યારે શરીર સંપત્તિ વગેરે સઘળું છોડયું તો છે જ. પણ પ્રસન્નતાથી વિધિપૂર્વક ન છોડવાના પરિણામે તે વિશેષ દુઃખી થયો છે. લોકમાં પણ દાન કરનાર પ્રસન્નતાપૂર્વક, ઔચિત્ય અને ઉદારતા વગેરે વિધિથી દાન કરે છે, તો તેને માન મળે છે અને આપે તેના કરતાં કેઇગુણું અધિક પાછું મળે છે. એ મરણ અવશ્ય છે જ, અને શરીરાદિ છોડવું જ છે તો શા માટે સુંદર રીતે પ્રસન્નતાથી ન છોડવું?

મોત આવે તો સારૂં કે આ દુઃખોમાંથી છુટું." એમ બોલતો પણ હોય છે, તેને આ મરણરૂપી પૃથ્વીપતિ વિના કોઇ છોડાવે તેમ નથી. કારણ એટલી જ છે કે, મરણને મહાઉપકારી માની પ્રસન્નચિત્ત ભેટવું જોઇએ, સમાધિપૂર્વક મરવું જોઇએ, તો મરણ અચૂકપણે એ સઘળાં દુઃખોથી છોડાવી સુખનો ભોગી બનાવે છે. એ રીતે મરણ મહાઉપકારી છે, એમ સમજી તેને પ્રસન્નતાથી વિધિપૂર્વક સન્માનવું એ મૃત્યુ મહોત્સવ છે. (૫)

सर्वदुःखप्रदं पिण्डं, दूरीकृत्यात्मदर्शिभिः ।
मृत्युमित्रप्रसादेन, प्राप्यन्ते सुखसंपदः ॥ ६ ॥

અર્થ—આત્મજ્ઞાનને પામેલા જ્ઞાની મહાત્માઓ આ કારણેજ સર્વ પ્રકારના દુઃખોને દેનારા શરીરને મૃત્યુરૂપી મિત્રની મહેરબાનીથી (સહાયથી) દૂર કરીને સર્વ સુખસંપદાઓને પ્રાપ્ત કરે છે. (૬)

વિશેષાર્થ:—સુખરૂપી અનંતી સંપત્તિ આત્માની પાસે જ છે. તે સ્વયં સુખનું નિધાન છે, અજ્ઞાન—મોહથી (કસ્તુરીયા મૃગની જેમ) તે સુખની શોધ બહાર કરી રહ્યો છે; તે અજ્ઞાન દૂર થાય, મોહનું જોર ઉતરી જાય અને સજ્ઞાન બને તો આત્મદર્શન થતાં આત્માની અંદર રહેલ અનંતી સુખ સંપ-

કલ્પવૃક્ષ સમાન છે. તેના વિના સંસારરૂપી કેદમાં પૂરાયેલા જીવને બંધનનાં વિવિધ દુઃખોથી છોડાવનાર બીજું કોઇ નથી. એવું ઇચ્છિત સુખને આપનાર કલ્પવૃક્ષ સમાન મરણ વિના નોતર્યું આવ્યું તો પણ પ્રમાદી મોહમુઢ અજ્ઞાન જીવ "હા મા, હા બાપ, મને કોઇ બચાવો" એમ બુમો મારતો રહે અને મરણ પ્રત્યે દ્વેષ કરે તો તેને શુદ્ધ સ્વાતંત્ર્ય [મોક્ષ]રૂપી સુખ કેમ મળે! એ રીતે સ્વાર્થભ્રષ્ટ થયેલો તે પુનઃ એ જ જન્મ-મરણોની જંજાળમાં જકડાયેલો બિચારો તે પછી શું કરી શકશે! માટે મરણને મહાઉપકારી માની સમાધિ અને બોધિદ્વારા તેનો સત્કાર-સન્માન કરી આત્મહિત [શુદ્ધ સ્વાતંત્ર્ય] સિદ્ધ કરવું તે મહોત્સવ છે. (૭)

जीर्णदेहादिकं सर्वं, नूतनं जायते यतः ।
स मृत्युः किं न मोदाय, सतां सातोत्थितिर्यथा ॥८॥

અર્થઃ-જે મરણની સહાયથી, જીર્ણ [નકામું] થઇ ગયેલું દેહ, ઇન્દ્રિયો, બુદ્ધિ, બળ વિગેરે સઘળું પુનઃ નવું મળે છે, તે મરણ શાતાના ઉદયની જેમ સત્પુરુષોને પ્રસન્નતા માટે કેમ ન થાય! (૮)

વિશેષાર્થઃ-આ વિષયમાં એ તો પ્રત્યક્ષ અનુભવસિદ્ધ છે કે જેમ જેમ ઉંમર વધે, વૃદ્ધાવસ્થા

સ્વયં [શરીરને છોડીને] ચાલ્યો જાય તો પછી શરીરાદિનો વિયોગ કરાવનાર મૃત્યુનો ભય પરમાર્થથી કોને થાય? (૯)

વિશેષાર્થ:–કેદખાનામાં રહેલા મનુષ્યને ત્યાંના વિવિધ દુઃખો ભોગવવાં પડે છે. ત્યાં ખાવા-પીવાનું કે બીજું પણ સુખ કેદીને મળે છે, તે પણ તત્ત્વથી સુખ માટે નહિ પણ તેને જીવતો રાખીને વિશેષ દુઃખ આપવા માટે હોય છે. તેમ અહીં પણ જીવ શરીરરૂપી જેલમાં પૂરાયેલો છે ત્યાં સુધી સુખને અને દુઃખને અનુભવે છે. શરીરનાં સુખો [કેદનાં સુખોની જેમ] પરિણામે અધિક દુઃખ માટે હોય છે. તેથી તે સુખોને પણ જ્ઞાનીઓએ [કેદનાં સુખોની જેમ] તત્ત્વથી દુઃખો જ કહ્યાં છે. એમ શરીરરૂપી જેલમાં રહેલો જીવ તે એ જેલમાંથી મુક્તિ મેળવી સ્વયં ચાલ્યો જાય છે. તો પછી એ સુખ-દુઃખ તેને ભોગવવાનાં રહેતાં નથી. એ રીતે મરણ જે શરીરરૂપી કેદખાનામાંથી છોડાવે છે, તો પરમાર્થથી એવા ઉપકારી મરણનો ભય [શરીરમાંથી છૂટનારા–મરણ પામનારા] કોને થાય? અર્થાત્ ન થાય. કિન્તુ મરણ તેને બહાર્યું લાગે, ઉપકારી લાગે અને તેથી તે કોઈ પણ પ્રકારે પૂર્ણ આદરથી તેને મોટો મહોત્સવ બનાવે. (૯)

અર્થઃ—સત્પુરુષોને મરણ પ્રસંગે વ્યાધિ (રોગ) જન્ય દુઃખ શરીર પ્રત્યેની મમતાનો નાશ કરવામાં અને શિવસુખને પ્રાપ્ત કરવામાં સહાયક બને છે, એમ હું માનું છું. (૧૨)

વિશેષાર્થઃ—મરણ એ રાધાવેધ સાધવા જેવો એક ઉત્તમ અથવા કપરી સાધનાનો પ્રસંગ છે. તે કાળે પણ યાવજ્જીવ લાલન પાલન કરીને પોષેલું શરીર સહાય કરવાને બદલે રોગ પ્રગટ કરી પ્રસંગને બગાડવા તૈયાર થાય ત્યારે હું માનું છું કે સત્પુરુષો તેની કૃતઘ્નતાને સમજીને તેના પ્રત્યેના મોહનો નાશ કરે છે અને તેના તરફની સુખની આશાને છોડીને શિવરમણીના અર્થાત્ આત્મસ્વરૂપના સ્વાધીન સુખોને પ્રાપ્ત કરવામાં તેનો ઉપયોગ કરે છે. અર્થાત્ દુઃખને સમાધિથી ભોગવતાં બાહ્ય સાંસારિક દુઃખોનો નાશ કરે છે અને આત્માના સ્વાભાવિક-સ્વાધીન સુખોની સિદ્ધિ કરે છે. એમ વિવેક અને વિરાગથી દુઃખનો ભોગ કરતાં શાશ્વતસુખના ભોગી બને છે.(૧૨)

ज्ञानिनोऽमृतसङ्गाय, मृत्युस्तापकरोऽपि सन् ।
आमकुम्भस्य लोकेऽस्मिन्, भवेत्पाकविधिर्यथा ॥१३॥

અર્થઃ—જેમ આ લોકમાં કાચા માટીના ઘડાને પકાવવાથી તે અમૃત ભરવાને યોગ્ય બને છે તેમ

પણ મૂળ કારણ અજ્ઞાન છે. જીવ સતત પોતાના સુખની શોધમાં છે. પણ અજ્ઞાન હોવાથી તે સંયોગોમાં સુખ મળે તેમ માની નવા નવા સંયોગો સાધે છે. પણ તત્વથી જડના સંયોગ દુઃખરૂપ છે, બંધન છે, તેથી તેમાંથી તેને ઇષ્ટ સુખ મળતું નથી પરિણામે એક સંયોગને છોડીને અવજ્ઞા કરીને નવા સંયોગ સાધવા સતત પ્રયત્ન કરે છે. એ કારણે લોકમાં અતિપરિચયથી અવજ્ઞા અને નવાની પ્રાપ્તિમાં આનંદ મનાય છે, તો જુના પુરાણા શરીરને છોડાવીને નવું તાજું શરીર વગેરે પ્રાપ્ત થતાં હોય તેમાં તને ભય શા માટે ? આ ભય અજ્ઞાનીને મોહના કારણે થાય છે. જ્ઞાનીઓ તો તત્ત્વથી શરીરાદિ સામગ્રીને અનિત્ય અને ધર્મસાધક માનતા હોઇ તેના સાધનામાં ઉપયોગ કરીને સફળ કરી ચૂકયા હોય છે અને આત્માની યોગ્યતા વધારવાથી નૂતન વિશિષ્ટ સામગ્રીને પ્રાપ્ત કરવાની યોગ્યતા ધરાવતા હોય છે, તેથી જેમ ધનિકને નિર્ધન અવસ્થાનું ઘર છોડી નૂતન હવેલીમાં જવાનો આનંદ હોય છે, તેમ વર્તમાનથી પણ વિશિષ્ટ આગામી ભવની સામગ્રી મેળવવાનો આનંદ હોવાથી તેઓ મરણને ઉપકારી માની સત્કાર કરે છે અને મહામહોત્સવ માની પ્રસન્નતાથી તેને ભેટે છે. પરિણામે અજન્મા કે ઉત્તમ જન્મના અધિકારી બને છે. (૧૭)

૮. આત્માનુશાસન.

એગોઽહં નત્થિ મે કોઇ, નાહમન્નસ્સ કસ્સઇ,
એવં અદીણમણસો, અપ્પાણમણુસાસઇ. ૧૧

એગો મે સાસઓ અપ્પા, નાણ-દંસણ-સંજુઓ;
સેસા મે બાહિરા ભાવા, સવ્વે સંજોગ-લક્ખણા. ૧૨

સંજોગ-મૂલા જીવેણ, પત્તા દુક્ખ-પરંપરા,
તમ્હા સંજોગ-સંબંધં, સવ્વં તિવિહેણ વોસિરિઅં. ૧૩

૯. સમ્યક્ત્વની ધારણા.

અરિહંતો મહ દેવો, જાવજ્જીવં સુસાહુણો ગુરુણો,
જિણ-પન્નત્તં તત્તં, ઇઅ સમ્મત્તં મએ ગહિઅં. ૧૪

૧૦. ક્ષમાપના.

ખમિઅ ખમાવિઅ મઇ ખમહ, સવ્વહ જીવ-નિકાય;
સિદ્ધહ સાખ આલોયણહ, મુજ્ઝહ વઇર ન ભાવ. ૧૫

સવ્વે જીવા કમ્મવસ, ચઉદહ-રાજ ભમંત;
તે મે સવ્વ ખમાવિઆ, મુજ્ઝ વિ તેહ ખમંત. ૧૬

જં જં મણેણ બદ્ધં, જં જં વાએણ ભાસિઅં પાવં;
જં જં કાએણ કયં, મિચ્છા મિ દુક્કડં તસ્સ. ૧૭

જો મારા આ દેહનું આ રાત્રિએ જ મરણ થાય તો મેં આહાર ઉપકરણ અને દેહને મન, વચન અને કાયાથી (અત્યારે) વોસિરાવ્યાં છે. ૪.

ચાર પદાર્થો મંગલ છે. (૧) અરહંતો મંગલ છે, (૨) સિદ્ધો-મંગલ છે, (૩) સાધુઓ મંગલ છે અને (૪) કેવલિપ્રરૂપિત ધર્મ મંગલ છે. ૫

ચાર પદાર્થો લોકોત્તમ છે. (૧) અરહંતો લોકોત્તમ છે. (૨) સિદ્ધો લોકોત્તમ છે, (૩) સાધુઓ લોકોત્તમ છે અને (૪) કેવલિ-પ્રરૂપિત ધર્મ લોકોત્તમ છે. ૬

(સંસારના ભયથી બચવા માટે) હું ચારના શરણ સ્વીકારું છું. (૧) અરિહંતોનું શરણ સ્વીકારું છું, (૨) સિદ્ધોનું શરણ સ્વીકારું છું, (૩) સાધુઓનું શરણ સ્વીકારું છું અને (૪) કેવલિ-પ્રરૂપિત ધર્મનું શરણ સ્વીકારું છું.

પ્રાણાતિપાત, મૃષાવાદ, અદત્તાદાન, મૈથુન, પરિગ્રહ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ, કલહ, અભ્યાખ્યાન, પૈશુન્ય, રતિ-અરતિ, પર-પરિવાદ, માયા-મૃષાવાદ, અને મિથ્યાત્વ શલ્ય. એ અઢાર પાપ-સ્થાનકો મોક્ષમાર્ગની પ્રાપ્તિમાં વિઘ્નભૂત અને દુર્ગતિનાં કારણ હોઈને તજવાં પડે (તેથી હું તેનો ત્યાગ કરું છું.) ૮-૧૦

'હું એકલો છું, મારું કોઈ નથી અને હું પણ કોઈનો નથી' એવું અદીન મનથી વિચારતા આ આત્માને સમજાવવો. ૧૧

અસ્થિર, મલિન અને પરાધીન એવા પણ શરીર વડે સ્થિર, નિર્મળ અને સ્વાધીન એવો ધર્મ સાધી શકાતો હોય, તો અન્ય કાર્યમાં પડવાથી શો ફાયદો છે?

મિથ્યાત્વમાં પ્રગટ અનન્તા દોષો દેખાય છે પરન્તુ ગુણનો તેમાં લેશ પણ નથી; છતાં મોહે કરીને અંધ બનેલા આત્માઓ તે મિથ્યાત્વનું જ સેવન કરે છે. સમ્યક્ત્વમાં પ્રત્યક્ષ અનંત ગુણો દેખાય છે અને દોષનો લેશ જણાતો નથી, તો પણ અજ્ઞાનથી અંધ થયેલા જીવો શ્રી જિનેન્દ્રભાષિત સમ્યક્ત્વમૂલ ધર્મનું સેવન કદી પણ કરતા નથી.

વિજ્ઞાન અને કળામાં કુશળ એવા આત્માઓ પણ, ગુણકારક અને સત્ય ધર્મની પરીક્ષા કરવા માટે, પોતાની વિદ્યા અને કળાનો જો ઉપયોગ ન કરતા હોય, તો એવા વિજ્ઞાનની અને કળાઓની કુશળતાઓ લેશમાત્ર પ્રશંસનીય નથી.

જીવોને શ્રી જિનધર્મ એ અપૂર્વ કલ્પવૃક્ષ છે કારણ કે-એના આરાધનથી આ લોકમાં શાન્તિ અને પરલોકના સ્વર્ગ અને અપવર્ગનાં સુખો રૂપી સ્વાદુ ફળોની પ્રાપ્તિ થાય છે.

શ્રી જિનકથિત ધર્મ એ સાચું છે, સુચિર છે અને પરમ શુદ્ધ છે. મોક્ષમાર્ગમાં પ્રવૃત્ત આત્માને શ્રી જિનધર્મનું આરાધન, એ ઉત્તમ રથની ગરજ સારે છે.

સદા સહચર જેવી ચાર ગતિમાં રહેલાં અનન્ત દુઃખો રૂપી મોટા અગ્નિથી સળગી રહેલા આ સંસાર રૂપી જંગલમાં, શ્રી જિનવચનનું સેવન, એ અમૃતના કુંડની ગરજ સારે છે.

—x—

અનિત્ય ભાવનાની સજ્ઝાય-૧

પહેલી ભાવના એણીપરે ભાવિયેજી, અનિત્યપણું સંસાર;
ડાભ અણી ઉપર જલબિંદુઓજી, ઇંદ્ર ધનુષ અનુહાર ૧

સહજ સંયોગી સુંદર આતમાજી, પર વિણ ધર્મશું રંગ;
ચપલ ચપલાની પરે ચિંતવોજી, કૃત્રિમ સવિ હું સંગ ૨

ઇન્દ્રજાળ સુહણું શુભ અશુભજી, કુણ તોષ ને રોષ,
તિમ ક્ષણ ભૂરા અથિર પદારથેજી, શ્યો કીજે મન પોષ ૩

હાર ત્રેહ પામરના નેહ જ્યુંજી, એ યૌવન રંગ રોલ,
ધન સંપદ પણ દીસે કારમીજી, જેહવા જલ કલ્લોલ. ૪

મુંજ સરીખે માગી ભીખડીજી, રામ રહ્યા વનવાસ,
એણે સંસારે એ સુખ સંપદાજી, વિજન વાદાવાન વિલાસ. ૫

સુંદર એ તનુ શોભા કારમીજી, વિણસંતા નહિ વાર;
દેવ તણે વચને પ્રતિબુઝિયોજી, ચક્રી સનતકુમાર. ૬

રાજ રાણું સઘળે સનતજીજી, શ્રી કિતિધર ચાલ,
કાંક્રુ પ્રતિબુઝ્યો દેખીનેજી, વૃષભ બઢાપુ કે.સ. ૭

રિધિ હવે પૂર્ણ ખરદિના રહેજી, ચલ ચપલો રે મેહ;
આઉખું અથિર તિમ મનુષ્યનુંજી, નવ ન રહેશે કે.સ. ૮

અનુકૂલ ધન કુંવર વિનય વિરચ્યાજી, સીંચી દિવસ મેહ,
ન રહ્યો એણે જુગ કોઈ થિર થયોજી, કુંવર સુરતિ કે.સ. ૯

તપ તપી દુર્બલ દેહ કરી ધાશું, સહશું શીત ને તાપ,
પુદ્ગલ પરિણતિ રંગ નિવારીને, રમશું નિજ ગુણ આપ. ધન૦ ૫
સરસા સાંભર મૃગ ને રોઝડા, ઘુંસે તનુ મુખ નાસ,
ખોળે મસ્તક મૂકી ઉંઘશે, આણી મન વિશ્વાસ ધન૦ ૬
પદ્માસન કરી નિશ્ચલ બેસશું, ધરશું આતમ ધ્યાન,
ગુણઠાણાની રે શ્રેણી ચઢી કરી, સાધશું મોક્ષનું ઠામ ધન૦ ૭
કરી સંલેખણ અણસણ આદરી, યોની ચોરાશી રે લાખ,
મિચ્છામિ દુક્કડં સર્વ જીવો પ્રતિ, દેશું સદ્ગુરુ સાખ ધન૦ ૮
મોટા મુનિવર આગે જે હુઆ, સમરી તસ અવદાત,
પરિષહ સહશું રે ધીરપણું ધરી, કરશું કર્મનો ઘાત. ધન૦ ૯
ખાપર ચીરી રે ટોલા નિસર્યા, ધન્ય મેતારજ સાધ,
ખંધક શિષ્યો રે ઘાણી પીલીયા, રાખી સમતા અગાધ ધ૦ ૧૦
ચાંદે પાડી કરી સગડી ધરી, બળિયા માંહી અંગાર;
ગજસુકુમાલે રે શીર બળતું સહ્યું, તે ભાવના ભવપાર. ધન૦ ૧૧
સિંહ તણી પરે સામા આવીયા, સુકોશલ મુનિરાય,
વિરુઈ વાઘણ પગથી ખાવતા, પાલિતાણી નિજ કાય ધન૦ ૧૨
દેવ પરીક્ષા કરતાં બહુ વળી, સહી સનત્કુમાર,
રોગે પીડીયો રે સાતસેં વરસ લગે,
ન કરી દેહની સાર. ધન૦ ૧૩
નિશ દિન એહવી ભાવના ભાવતાં, સરે નિજ આતમ કાજ,
કીર્તિ વિજય બુધિ બોલે પ્રેમશું,
ભાવના મનોરથ જહાજ. ધન૦ ૧૪

દોષ ન દીજે કેહને રે, કર્મ વિટંબન હાર;
દાનમુનિ કહે જીવને રે, ધર્મ સદા સુખકાર રે પ્રાણી૦ ૮

સહજાનંદીની સજ્ઝાય

સહજાનંદી રે આતમા, સૂતો કાંઇ નિશ્ચિંત રે,
મોહતણા રણિયા ભમે, જાગ જાગ મતિવન્ત રે,
લૂંટે જગતના જન્તરે નાંખી વાંક અત્યન્ત રે,
નરનારી હવન્તરે, કોઇ વિરલા ઉગરન્ત રે. સ૦ ૧
રાગદ્વેષ પરિણતિ ભજી માયાકપટ કરાયરે, કાશ કુસુમ પરે જીવડો.
ફોગટ જન્મ ગમાયરે, માથે ભય જમરાય રે, કયો મન ગર્વ ધરાયરે,
વડું એ મારગ જાય રે, કોણ જગ અમર કહાય રે. સ૦ ૨
રાવણ સરિખા રે રાજવી, નાગા ચાલ્યા વિણ ધામ રે
દશ માથા રણ રડવડ્યાં, ચાંચ દીએ શિર કાગ રે;
દેવ ગયા સવિ ભાગ રે, રહ્યો નામનો ડાઘ રે
હરિ હાથે હરિ નાગ રે, એમ ભાઇઓના રાગ રે. સ૦ ૩
કેઇ ચાલ્યા કેઇ ચાલશે, કેના ચાકરીકાર રે,
મારગ વહેતો રે નિત્ય પ્રત્યે, જોતાં વન હજાર રે,
દેશ વિદેશ ઉપાય રે, તે નર ખીજ અંગાર રે
ઘરનાં જન દરબાર રે, ન જુવે વાર કુમાર રે. સ૦ ૪
આસપુરી દ્વારિકા, બળતી મેલી નિરાશ રે
પેતાં રૂપમાં તે એકલા, જાણે દેવ આકાશ રે,
ત્રિદાં તરુ છાયા આવાસ રે, જગ જરૂ કરી ગયો જાત રે
જરમર ઓલવર પાસ રે, કુંવર પોતે નિરાશ રે. સ૦ ૫
રાજ સાજ ને પિતા, કેતા કુંવર પેહન રે

આપ સ્વભાવની સજ્ઝાય.

આપ સ્વભાવમાં રે, અવધુ સદા મગન મેં રહેના;
જગત જીવ હૈ કરમાધીના, અચરિજ કછુઅ ન લીના
આપ૦ ૧

તું નહિ કેરા કોઈ નહિ તેરા, ક્યા કરે મેરા મેરા;
તેરા હૈ સો તેરી પાસે, અવર સબહી અનેરા. આપ૦ ૨

વપુ વિનાશી, તું અવિનાશી, અબ હૈ ઇનકા વિલાસી,
વપુ સંગ જબ દૂર નિકાસી, તબ તુમ શિવકા વાસી.
આપ૦ ૩

રાગ ને રીસા દોય ખવીસા, એ તુમ દુઃખ કા દીસા;
જબ તુમ ઉનકું દૂર કરીસા, તબ તુમ જગ કા ઈસા.
આપ૦ ૪

પરકી આશા સદા નિરાશા, એ હૈ જગ જન પાશા,
વો કાટનકું કરો અભ્યાસા, લહો સદા સુખ વાસા.
આપ૦ ૫

કબહિક કાજી કબહિક પાજી, કબહિક હુઆ અપભ્રાજી,
કબહિક જગમેં કીર્તિ ગાજી, સબ પુદ્ગલકી બાજી.
આપ૦ ૬

શુદ્ધ ઉપયોગ ને સમતા ધારી, જ્ઞાન ધ્યાન મનોહારી,
કર્મકલંકકું દૂર નિવારી, જીવ વરે શિવનારી. આપ૦ ૭

卐

જબ લગ હંસા રહે દેહમેં, ખુશિયાં મગરકી,
હંસા છોડ ચલા જબ દેહી, મિટિયા જંગલકી અભ૦ ૭
પર ઉપકાર સમો નહીં સુકૃત, પર અનાદર નુખરી,
પાપ વડી પર પ્રાણી પીડન, દરહિંસા દુખકી... અભ૦ ૮
કોઈ ગોરા કોઈ કાલા પીલા, નયને નિરખનકી
એ દેખી મત રાચો પ્રાણી, રચના પુદ્ગલકી... અભ૦ ૯
અનુભવ જ્ઞાને આતમ જોવો, ટરે ભાવ પરકી,
અમર પદ અરિહંતકું ધ્યાના, પદવી અવિચલકી અભ૦ ૧૦
દયા પરમ સાહિબકો સમરન એ ભાવ સતકી,
ચાનંદ દેવકે નહીં કિનકું, વિનતી અભયપદકી. અભ૦ ૧૧

અન્યત્વ ભાવનાની સજ્ઝાય

અબ આવરે જાઉં દુખ કહું, અભ્ય [illegible],
અનાદ તંતુ નિંદુ [illegible]. ૧
[illegible]
[illegible]. ૨
[illegible],
[illegible]
[illegible]
[illegible] ૩
[illegible]
[illegible] ૪

મુરખ કહે ધન ,માહરૂં, પીએ પાન ન ખાય.
વસ્ત્ર વિના જઈ પોઢવું, લખપતિ લાકડામાંય મૂ૰ રો૰ ૬
ભવસાગર દુઃખ જલ ભર્યો, તરવો છે રે તેહ,
વિચમાં ભય સબળો થયો, કર્મ વાયરો ને મેહ મૂ૰ રો૰ ૭
લખપતિ છત્રપતિ સવિ ગયા, ગયા લાખ બે લાખ.
ગર્વ કરી ગોખે બેસતાં, સર્વ થયા બળી રાખ મૂ૰ રો૰ ૮
ધમણ ધખંતી રે રહી ગઈ, બુઝ ગઈ લાલ અંગાર,
એરણનો ટબકો મટયો, ઉઠ ચાલ્યો રે લોહાર મૂ૰ રો૰ ૯
ઉવટ મારગ ચાલતા, જાવું પેલે રે પાર,
આગલ હાટ ન વાણીઓ, સંબલ લેજો રે સાથ. મૂ૰ રો૰ ૧૦
પરદેશી પરદેશમાં, કુણશું કરો રે સનેહ,
આયા કાગલ ઉઠ ચલ્યા, ન ગણે આંધી ને મેહ મૂ૰ રો૰ ૧૧
કોઈ ચાલ્યા રે કોઈ ચાલશે, કોઈ ચાલણહાર,
કોઈ બેઠા રે બુઢા બાપડા, જાવે નરક મઝાર. મૂ૰ રો૰ ૧૨
જે ઘેર નોબત વાજતી, થાતા છત્રીસે રાગ;
ખંડેર થઈ ખાલી પડયા, બેઠણ લાગ્યા છે કાગ. મૂ૰ રો૰ ૧૩
ભમરો ભમતો રે કમળમાં, લેવા પરિમલ રેણ
કમલ બિડાયો માંહિ રહ્યો, જાણ આથમતે સુર મૂ૰ રો૰ ૧૪
રાતનો મૂરખો રે આનંદમાં, દિવસે ચેતન ભાણ,
દિવસનો મૂરખો રે આનંદમાં, ફિર ફિર ચોરાશી ખાણ મૂ૰ રો૰ ૧૫
લાઉઠ કહે વસ્તુ વેગળી, જે કાંઈ આવે રે હાથ;
આપ્યા લાભ રૂપાળીએ, લેવું લાવિક રાજ. મૂ૰ રો૰ ૧૬

ચપલા ચમત્કાર જિમ ચંચલ, નરભવ સૂત્ર બતાયા,
અંજલિ જલ સમ જગપતિ જિનવર, આયુ અથિર દરસાયા. રે૦ ૨
યૌવન સંધ્યારાગ રૂપ ફુની, મલ મલિન અતિ કાયા,
વિણસત જાસ વિલંબ ન રંચક, જિમ તરુવર કી છાયા. રે૦ ૩
સરિતા વેગ સમાન જ્યું સંપત્તિ, સ્વારથ સુત મિત્ર જાયા;
આમિષ લુબ્ધ મીન જિમ તિન સંગ, મોહજાલ બંધાયા. રે૦ ૪
એ સંસાર અસાર પણ, યામેં રંચના પાયા;
ચિદાનંદ પ્રભુ સુમરન સેતી, ધરીએ નેહ સવાયા. રે૦ ૫

જ્ઞાનકલા

જ્ઞાનકલા ઘટ ભાસી, જાકું જ્ઞાનકલા ઘટ ભાસી;
તન ધન નેહ નાહી રહ્યો તાકું, છિનમેં ભયો ઉદાસી. જાકું૦ ૧
હું અવિનાશી ભાવ જગતકે, નિશ્ચે સકલ વિનાશી,
એહવી ધાર ધારણા ગુરુગમ, અનુભવ મારગ પાસી. જાકું૦ ૨
મેં મેરા એ મોહજનિત જસ, એસી બુદ્ધિ પ્રકાશી,
તે નિઃસંગ પગ મોહશિર દે, નિશ્ચે શિવપુર જાસી. જાકું૦ ૩
સુમતિ ભઈ સુખી સુણ ઇમ, કુમતિ ભઈ ઉદાસી,
ચિદાનંદ આનંદ લહ્યો ઇમ, તોર કરમકી પાસી. જાકું૦ ૪

શ્રી સીમંધરજિન વિનંતિ.

પુષ્ [illegible]
કુમાર [illegible]

વનમ સંયમબુદ્ધિ રાખતીજી નાવે [illegible]
સુણવું પણ નવિ આવીયુંજી [illegible] ૧૨
આર્ત-રૌદ્ર બેઉ અહર્નિશેજી [illegible]
નિરધારતાં વિણ ડોલતોજી [illegible] ૧૩
જિનમત વિનય પ્રરૂપણાજી [illegible]
અજ્ઞાનપણાના જોરથીજી, [illegible] ૧૪
હિંસા અલીક અદત્તજી, [illegible]
મમતા પરિગ્રહ મેળવ્યાંજી, [illegible] ૧૫
અધિક વાધે જે ક્રિયાજી, [illegible]
મદ અજ્ઞાન દશે વળગ્યાંજી, [illegible] કુમ૦ ૧૬
દર્શન પણ દુર્લભ થયાજી [illegible]
ધર્મ ગુણ તત્વ પ્રતિબદ્ધજી [illegible] કુમ૦ ૧૭
કુવિહિત-કુશીલ વંચનેજી, [illegible]
આમ્નાયા નહિ વેદતાંજી, [illegible] કુમ૦ ૧૮
નિત્ય-દેવ પ્રમાણિયાજી, [illegible]
અહંકારના વશપણેજી, [illegible] કુમ૦ ૧૯
દોરે મિત્ર કુળ ધરેજી, [illegible]
આપ વખાણી પર વખાણજી, [illegible] કુમ૦ ૨૦
રાગે રમાડી [illegible]
[illegible] કુમ૦ ૨૧
[illegible]
[illegible] કુમ૦ ૨૨

જ્ઞાનવિમલ ગુણથી લહીએજી, ઉદારી મનની રે હુંશ;
પૂરી શિશુ સુખિયો કરીએજી, મુજ માનસ- સર હંસ. કૃપા૦ ૩૪

સિદ્ધશિલાની સજ્ઝાય.

શ્રી ગૌતમસ્વામી પૂછા કરે, વિનય કરી શિશ નમાય હો, પ્રભુજી! અવિચળ સ્થાનક મેં સુણ્યો, કૃપા કરી મોહે બતાય હો, પ્રભુજી! શિવપુર નગર સોહામણું. ૧ આઠ કરમ અળગા કરી, સાર્યાં આતમ કામ હો, પ્રભુજી. છુટયા સંસારના દુઃખથકી તેહને રહેવાનો કુણ ઠામ હો, પ્ર૦ શિવ૦ ૨ વીર કહે ઉંચું લોકમાં, મુક્તિ શિલા તસ ઠામ હો, ગૌતમજી. સરગ સર્વારથ ઉપરે, તેના બારજ જોજન હો. ગૌ૦ શિવ૦ ૩ લાખ પીસ્તાલીસ જોજનની, લાંબી પહોળી જાણુ હો, ગૌ૦ આઠ જોજન જાડી વચ્ચે કહે, પાતળી અંત વખાણુ હો. ગૌ૦ શિ૦ ૪ ઉજ્જવલ હાર મોતીતણો, ગાય દુધ શંખ વખાણુ હો, ગૌ૦ તેનાથી ઉજળી અતિ ઘણી, ઉલટ્યા છત્ર સંસ્થાન હો, ગૌ૦ શિ૦ ૫ અર્જુન સોનામય રૂપની ઘડારી મઠારી જાણુ હો, ગૌ૦ સ્ફટિક રત્નથી નિરમળી, સુંવાળી અત્યંત વખાણુ હો. ગૌ૦ શિ૦ ૬ સિદ્ધશિલા ઓળંગી આગે ગયા, અધર રહ્યા સિદ્ધરાજ હો; ગૌ૦ અલોકશું જઈ અડયા, સાર્યાં આતમ કાજ હો. ગૌ૦ શિ૦ ૭ ત્યાં જન્મ નહિ મરણ નહિ, નહિ જરા નહિ રોગ હો; ગૌ૦ શત્રુ નહિ મિત્ર નહિ, નહિ સંજોગ વિજોગ હો. ગૌ૦ ૮ ભૂખ નહિ તરસ નહિ, નહિ હરખ નહિ શોક હો; ગૌ૦ કરમ નહિ કાયા નહિ, નહિ વિષયારસ ભોગ હો. ગૌ૦ શિ૦ ૯ શબ્દ

દૂર થશે પડદો ક્યારે એ જીવનો,
પ્રાપ્ત થશે ક્યારે પોતાનું સ્થાન જો. એવો૦ ૨
ભવાભિનંદિતા ને પુદ્ગલાનંદિતા,
રોગ દશાનો અનાદિ છે મુજ કેમ જો.
આત્માનંદ દશા અભુતના યોગથી,
ભાગશે ક્યારે એ ભારી રોગ જો. એવો૦ ૩
આર્ત રૌદ્ર યુગલ અનાદિ લાગ્યું,
વર્તે છે મુજ આતમમાં વડ બાપ જો.
ધર્મ શુક્લ અગ્નિના અતિશય જોરથી,
ભસ્મીભૂત થઈ જશે ક્યારે તાપથી. એવો૦ ૪
આશ્રવ પાંચ અનાદિ શત્રુ જીવના
હિંસા તેના લોપી મોટી બહેન જો,
મૃષાવાદ ચોરી ને મૈથુન પરિગ્રહો,
[illegible] થાશે ક્યારે મારું મન જો. એવો૦ ૫
દાન શીલ તપ ભાવ જિનેશ્વર ભાખીયા,
ગુણને ભજશે ક્યારે એનો યોગ જો,
પ્રત્યેક [illegible] કહ્યું જિનવચનો [illegible],
ખીલવીશું [illegible] કર્મ [illegible] ક્ષય રોગ જો. એવો૦ ૬
[illegible] જિનરાજનું [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] જો,
[illegible] [illegible] જિનવાણી [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] જો. એવો૦ ૭
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] જિનની [illegible] મુજ [illegible] જો.

જંબુકુમાર સુકોશલ મેતારજ મુનિ,
એવો થઈને જીવું ધાર ક્યાર જો એવો૦ ૧૩
કાકંદી નગરીનો ધન્નો મુનિવરુ,
ધન્ના શાલિ મુનિવર મેઘકુમાર જો;
બાહુબલી ને ઢંઢણ ખંધક ત્યાગીયા,
એવા વ્રત પાળીશું નિરતિચાર જો એવો૦ ૧૪
વન વગડે વીતરાગ મુનિના વૃન્દમાં,
પ્રવચનોમાં ધરશું ક્યારે ધ્યાન જો,
શત્રુ-મિત્રને સુખ-દુઃખમાં સમતા કરી,
ક્યારે કરીશું કાઉસ્સગ્ગમાં એકતાન જો એવો૦ ૧૬
અપૂર્વકરણ ગુણઠાણું ક્યારે પામશું,
ક્ષપકશ્રેણીનો કરશું ક્યારે સ્વાદ જો,
સહજાનંદ સ્વભાવ દશા મળશે કદા,
યથાખ્યાતનો નિરખશું આહ્લાદ જો. એવો૦ ૧૭
જન્મ ભલે મુજ જ્યારે જ્યાં ત્યાં જે મળે,
પણ મળજો મુજ અપુનર્બંધક ભાવ જો;
સુખ-દુઃખને સહેવાની સાચી રીતડી,
"સોહં" પદનું રટન રહે શુભ ભાવ જો. એવો૦ ૧૮
અનિત્ય અશરણ આદિ બારે ભાવના,
મૈત્રી પ્રમોદાદિ ભાવના ચાર જો;
પંચ મહાવ્રત કેરી પચ્ચીસ ભાવના,
ભાવીને ઉતરું ક્યારે પાર જો. એવો૦ ૧૯
પાંચસો ત્રેસઠ જીવ જિનેશ્વર ભાખીયા,
ચાર ગતિના ભ્રમણ ધારી ફરું જો,

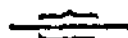
સ્વાધ્યાયમાં જોડી રાખવું પણ જરૂરી છે. ચારિત્રનું મૂળ છે, સમકિતને નિર્મળ કરનાર કે નું અનન્ય કારણ છે. માત્ર એટલા શિયળના બળથી આત્માઓ મોક્ષમાં ગયા છે. શીયળનું પાલન એ ગુણોનો સાર છે.

નું પાંચમું સ્થાનક પરિગ્રહ છે. પરિગ્રહ એટલે બાહ્ય પદાર્થોમાં મમત્વ. પરિગ્રહને જીતવા માટે જ્ઞાનાદિ પ્રત્યે મમત્વભાવ કેળવવાની જરૂર છે. ક્રોધાદિ અનેક દોષોનું મૂળ છે. તે ધર્મકાનનના કુહાડારૂપ છે. રૌદ્રભાવનું કારણ છે. પરિગ્રહ એ દુર્ગતિ છે. તે દોષને ટાળવા માટે આત્મિક જ્ઞાનાદિ ગુણો મમત્વભાવ કેળવવાની સાથે સુપાત્ર, દાન, અનુ-ન, ત્યાગવૃત્તિ, ઔદાર્ય, સંતોષ, નિઃસ્વાર્થતા અપરિગ્રહતા આદિ ગુણોના અભ્યાસની જરૂર છે.

પાપનું છઠ્ઠું સ્થાનક ક્રોધ છે. ક્રોધ એટલે . ક્રોધથી પરસ્પરની પ્રીતિનો નાશ થાય છે. પ્રીતિનો દ્વાવી આરે પુરુષાર્થ રૂંધાય છે. ક્રોધને જીતવા માટે માં ક્ષમા, શાંતિ, વાત્સલ્ય, ઉદારતા, મૈત્રીના સમતા આદિ ગુણોના અભ્યાસની જરૂર છે.

૭) પાપનું સાતમું સ્થાનક માન છે. માન એટલે ... ઉદ્ધતાઈ, અહંકાર આદિ. માન એ વિનયનો નાશ કરે છે. વિનય, જ્ઞાન, તપ અને ક્રિયાઓનો તે નાશ ...ય અને દુઃખનું કોઈ મોટું કારણ હોય તો તે ...

મોહવિષને શમાવનાર-નિર્મોહતાને પ્રકટાવનાર
અનિત્યત્વાદિ બાર ભાવનાઓ.

પાંચ આશ્રવરૂપી મેઘની વૃષ્ટિથી નિરંતર પલ્લવિત, વિવિધ પ્રકારની કર્મરૂપી લતાઓના વિસ્તારથી ગહન, મહામોહના ઘોર અંધકારથી વ્યાપ્ત, એવા આ ભવ સંસાર-રૂપી વનમાં ભટકતા પ્રાણીઓના હિતને માટે પવિત્ર કરૂણા રસના ભંડાર શ્રી તીર્થંકરદેવોએ ઉપદેશેલી અમૃતરસને વરસાવનારી મનોહર વચનરચનાઓ નિરંતર અમારું રક્ષણ કરની જયવંત વર્તો!

સુંદર ભાવનાઓ વિના વિદ્વાનોના હૃદયમાં પણ શાંત રસરૂપી અમૃત ઉત્પન્ન થતું નથી. તેમ જ મોહરૂપી અગ્નિના વિષથી વ્યાપ્ત એવા આ જગતમાં સમતારૂપી અમૃત વિના ઉદ્ધાર સુખ નથી.

સંસારભ્રમણની પીડાને દૂર કરવા માટે અને આત્માને અનંત સુખની પ્રાપ્તિ કરવા માટે, બુદ્ધિમાન પુરુષોએ શુભ ભાવનારૂપી અમૃતરસનું નિરંતર પાન કરવું જોઈએ.

ઉપરના કારણે, ભવ્ય જીવોએ આત્માને ઉજ્જવલ કરવા માટે નિરંતર સુંદર ભાવનાઓ ભાવવી જોઈએ.

આ રીતે વિચાર કરવાથી અનિત્ય અને અસ્થિર પદાર્થો ઉપરનો રાગ ઓછો થાય છે અને ત્યારપછી સ્વાભાવિક રીતે જ આત્મા સત્ય અને સ્થિર સુખ મેળવવા માટે પ્રયત્નશીલ બને છે

કદી નાશ ન પામે તેવું સ્થિર અને સત્ય સુખ મુક્તિ સિવાય અન્યત્ર નથી એ મુક્તિના સુખ મેળવવા માટે આત્મા તો જ ઉદ્યમી બને કે જ્યારે અસ્થિર પદાર્થો ઉપ[illegible] તેની આસક્તિ નાશ પામે એ જ કારણે શાસ્ત્રકારોએ [illegible] માં કહેલી. વાસને ઉત્પન્ન કરનારી વસ્તુથી [illegible] સમજાવવા કહ્યું છે કે "ઇન્દ્રધનુષ્ય, [illegible] [illegible], [illegible] વિષયોથી ઉત્પન્ન થતું સુ[illegible] [illegible], આહાર, સ્નાન, પાન, વગેરેથી [illegible] યૌવન અને જીવન, એ બધું અનિત્ય [illegible] છે, માત્ર મોટો ધર્મ જ [illegible] ઉત્કૃષ્ટ પદાર્થો ઉપર સ્નેહ ધારણ [illegible] મેળવનારો બને છે તેથી તે [illegible] સુખ જ ઉપજે છે.

બીજી અશરણ [illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

પરજનો (શત્રુ) પણ થયેલા છે. સંસારમાં સ્વજન કે પર-જનની વ્યવસ્થા છે જ નહિં. કારણ કે નાટકનાં પાત્રની જેમ સંસારરૂપી નાટકમાં માતા થઈને તેની તે જ પાછી અન્ય ભવમાં બહેન, ભાર્યા અને પુત્રી પણ થાય છે. બહેન થઈને પાછી અન્ય ભવમાં તે જ ભાર્યા, માતા અને પુત્રી પણ થાય છે. ભાર્યા થઈને પાછી અન્ય ભવમાં તે જ માતા, બહેન અને પુત્રી પણ થાય છે. પુત્રી થઈને અન્ય ભવમાં પાછી તે જ માતા, બહેન, અને ભાર્યા થાય છે તથા પિતા થઈને ભાઈ, પુત્ર અને પૌત્ર થાય છે. ભાઈ થઈને પિતા, પુત્ર અને પૌત્ર થાય છે. પૌત્ર થઈને પિતા, ભ્રાતા અને પુત્ર થાય છે. પુત્ર થઈને પિતા, ભ્રાતા અને પૌત્ર થાય છે. સ્વામી થઈને દાસ થાય છે. દાસ થઈને સ્વામી થાય છે. શત્રુ થઈને મિત્ર થાય છે. મિત્ર થઈને શત્રુ થાય છે. પુરુષ થઈને સ્ત્રી અને નપુંસક થાય છે. સ્ત્રી થઈને પુરુષ અને નપુંસક થાય છે. નપુંસક થઈને સ્ત્રી અને પુરુષ થાય છે.

એ પ્રમાણે ચોરાશી લાખ જીવયોનિઓમાં રાગ, દ્વેષ અને મોહથી અભિભૂત તથા વિષયતૃષ્ણાથી અનુગત પ્રાણીઓ અન્યોન્ય ભક્ષણ, અભિઘાત, વધ, બંધન, અભિયોગ, આક્રોશાદિથી ઉત્પન્ન થનારાં તીવ્ર દુઃખો પ્રાપ્ત કરે છે અને આ અનેક સુખ-દુઃખાદિ દ્વન્દ્વોથી ભરેલો છે, દુઃખથી ભરપૂર છે. સંસારના વિષય-સ્વરૂપ અને તેના પરિણામરૂપ ભયંકર આ રીતે ચિંતન કરીને આત્મા જે રીતે સંસારનો છેદ વિચ્છેદ કરે તે રીતે વર્તન કરે છે. [illegible]

પાંચમી અન્યત્વ ભાવના.

શરીરથી આત્મા ભિન્ન છે. એમ વિચારવું જોઈએ. શરીર જુદું છે, હું જુદો છું. શરીર ઇંદ્રિયસહિત છે અને હું અતીંદ્રિય છું. શરીર અનિત્ય છે હું નિત્ય છું. શરીર અજ્ઞ-જડ છે, હું જ્ઞાન-ચૈતન્યવાન્ છું. શરીર આદિ અને અંતવાળું છે હું આદિ અંત વિનાનો છું. સંસારમાં પરિભ્રમણ કરતાં મેં લાખો શરીરોને ધારણ કર્યાં છે, પણ હું તે બધાથી જુદો છું. એમ વિચારવાથી શરીરનો પ્રતિબંધ-રાગ ચાલ્યો જાય છે. અને શરીરથી અન્ય હું નિત્ય છું, તેથી આત્મા આત્મકલ્યાણ માટે ઉદ્યમી બને છે. કહ્યું છે કે—માતા, પિતા, પત્ની, પુત્ર આદિ સ્વજનથી હું ભિન્ન છું, ભિન્ન કર્મવાળો છું. લક્ષ્મી વિગેરે પરિગ્રહથી પણ હું અન્ય જ છું. ધન-ધાન્યાદિ ભિન્ન અથવા સોનું, રૂપું, વસ્ત્રાભરણાદિ બધાથી હું ભિન્ન છું. અંતર કર્મોના બંધન-શરીરથી પણ હું અલગ ભિન્ન જ છું. આ રીતે જેની બુદ્ધિ નિરંતર વિચાર કરનારી છે, તેને કદી શોક થતો નથી." માટે અન્યત્વ ભાવનાને નિરંતર વિચારવી જોઈએ. જેથી આત્માથી ભિન્ન શરીરાદિ પદાર્થોની મમતા નાશ પામે અને આત્માનું સાચું સ્વરૂપનું ભાન થાય. આમ કરવાથી એક આત્માના જ કલ્યાણ માટેની પ્રવૃત્તિઓમાં મન, વચન, કાયાથી પ્રતિબદ્ધ રહેવાય છે. તથા આત્મકલ્યાણને પણ રોકનારી અનેક નિરર્થક પ્રવૃત્તિઓથી વિરામ પમાય છે.

દ્રવ્યાપહાર, આદિ દુઃખોને પામે છે. પરલોકમાં અશુભ ગતિને પામે છે અને નિન્દનીય બને છે

તથા પરિગ્રહધારી, મુખમાં માંસની પેશી લઈને જતા શિકારી પક્ષીનો જેમ બીજા શિકારી પક્ષી શિકાર કરે છે તેમ પરિગ્રહધારીના ધનનાનો આદિ જ ચોર વિગેરે લુંટી લે છે. બહારનાં ઉપદ્રવ ન આવે તો પણ દ્રવ્ય કમાવવામાં, સાચવવામાં પણ દુઃખ જ રહેલું છે. વળી ઇન્ધનથી જેમ અગ્નિ તૃપ્ત નથી થતો તેમ લોભી મનુષ્ય ગમે તેટલું દ્રવ્ય મળવા છતાં તૃપ્ત થતો નથી. અને તેથી કાર્યાકાર્યનો પણ વિવેક રાખતો નથી તે કારણે આ લોકમાં પણ 'આ તુચ્છ છે' એવી નિન્દાનું પાત્ર બને છે અને પરલોકમાં અશુભ ગતિને પ્રાપ્ત કરે છે.

અથવા તો હિંસાદિ આશ્રવો દુઃખ જ છે સ્વ અને પર ઉભયને દુઃખકારી છે. જેમ મને અપ્રિય વસ્તુ દુઃખકારી થાય છે તેમ સર્વ પ્રાણીને અપ્રિય વસ્તુ દુઃખદાયક છે. જેમ મને હિંસા અનુભવવાથી તીવ્ર દુઃખ થાય છે, તેમ સર્વ પ્રાણીઓને હિંસા અનુભવવાથી દુઃખ થાય છે. અને ઇષ્ટ દ્રવ્યના વિયોગ વખતે જેમ દુઃખ થાય છે તેમ સર્વ પ્રાણીઓને ઇષ્ટ દ્રવ્યના વિયોગ વખતે દુઃખ થાય છે એમ વિચારવું.

તેવી રીતે મૈથુન પણ રાગ-દ્વેષરૂપ હોવાથી દુઃખ સ્વરૂપ છે. તેથી મૈથુનમાં [illegible] કહ્યું [illegible] [illegible] કહેલ છે.

તે. તેવી કર્મભૂમિ, ૫ ભરત, ૫ ઐરવત, અને ૫ મહાવિદેહ—મળી કુલ ૧૫ છે. મનુષ્યપણું અને કર્મભૂમિ મળવા છતાં માગધાદિ આર્ય દેશની પ્રાપ્તિ દુર્લભ છે એ મળવા છતાં ઉત્તમ કુલ મળવું દુર્લભ છે. તેનાથી દુર્લભ નીરોગિતા છે તેનાથી દુર્લભ દીર્ઘાયુષ્ય છે તેનાથી દુર્લભ શ્રદ્ધા-ધર્મજિજ્ઞાસા છે ધર્મ જાણવાની ઇચ્છા થાય તો પણ ધર્મનો ઉપદેશ આપનાર મળવા દુર્લભ છે ઉપદેશક મળે તો પણ, ગૃહકાર્ય, આલસ, મોહ, અવજ્ઞા, મદ, પ્રમાદ, કૃપણતા, ભય, શોક, અજ્ઞાન, કુતૂહલાદિના કારણે ધર્મનું શ્રવણ કરવાની તક મળવી દુર્લભ છે [illegible] બધી સામગ્રી મળી જાય તો પણ બોધિ અતિદુર્લભ છે. બોધિ એટલે સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્જ્ઞાનનો લાભ અને તેનું જ બીજું નામ સમ્યક્ત્વ છે. શંકાદિ દોષ રહિત આ સમ્યક્ત્વ અતિશય દુર્લભ છે.

બારમી સ્વાખ્યાત ધર્મભાવના.

સમ્યગ્દર્શનરૂપી દ્વારવાળો, પંચ મહાવ્રતરૂપી [illegible] વાળો, દ્વાદશાંગ ઉપદિષ્ટ તત્ત્વવાળો, ગુપ્તિ આદિથી વિશુદ્ધ [illegible] સંસારથી [illegible] ગુપ્તિને [illegible] ધર્મ [illegible] કહેલો છે. [illegible] ધર્મનાં [illegible] — [illegible]

મળે તેમ ઇચ્છવું. તથા જે પ્રતિકૂળતા અત્યારે છે, તે કેમ ચાલી જાય તથા ભવિષ્યમાં પણ પ્રતિકૂળતા કદી ન આવે તેમ ઇચ્છવું તે. આવા આર્તધ્યાન રૂપે બની જ્યારે હિંસા, અસત્ય, ચોરી વગેરેની પરંપરામાં પરિણમે છે, ત્યારે તે રૌદ્રધ્યાન કહેવાય છે.

ધર્મધ્યાન એટલે જીવાદિ તત્ત્વોની, કર્મના સ્વરૂપની અને પંચાસ્તિકાયમય લોકના સ્વરૂપની વિચારણા કરવી તે. આ ધર્મધ્યાન જ્યારે પરાકાષ્ઠાએ પહોંચે છે, ત્યારે જે આત્માનુભવ થાય છે, તેનું જ નામ શુક્લધ્યાન છે

જૈન પ્રવચન અહિંસા અને સંયમમય હોવાથી યોગ-મય છે. જૈન પ્રવચન અનેકાન્તમય છે તેના સર્વ તત્ત્વોને અપેક્ષાપૂર્વક જોવાવાળાના દૃષ્ટિને સમાન સ્થાન આપવામાં આવે છે આ સર્વનયાપેક્ષતા એ પણ યોગનો જ એક પ્રકાર છે એમ કહી શકાય.

૬-પ્રમોદ ભાવના.

ધર્મમાર્ગમાં બીજી પ્રબળ વિઘ્ન પ્રમાદ છે. પ્રમોદ ભાવનાથી પ્રમાદ દૂર થઈ શકે છે જ્યાં સુધી ધર્મમાં પ્રમાદ છે, ત્યાં સુધી તેને નિવારવા માટે પ્રમોદ ભાવના આવશ્યક છે. ધર્મધ્યાન ભાવનામાં અનેક વિઘ્નો ઉભાં હોય, તો પણ જ્યાં સુધી પ્રમોદ ભાવના વિકાસ પામે, ત્યાં સુધી વિઘ્નો [illegible] [illegible] રહેવાનાં નથી અને જો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ભાવના પણ [illegible]

છે. તે પણ પ્રમોદ ભાવના પ્રગટ કરવાનો એક પ્રકાર છે. કાયોત્સર્ગમાં પણ પંચપરમેષ્ઠિ અને ચોવીસેય શ્રી જિનેશ્વરદેવોનું ધ્યાન કરવાનું હોય છે, તે પણ પ્રમોદ ભાવનાનો જ એક પ્રકાર છે. પ્રત્યેક ધર્મક્રિયાના આરંભથી અંત સુધી ક્રિયા કરનારનું ચિત્ત, તે ક્રિયાને બતાવનાર શ્રી જિનેશ્વરદેવના ધ્યાનથી અલંકૃત હોય છે અને તેથી તે ક્રિયા ભાવક્રિયા અર્થાત્ અમૃતક્રિયા બને છે. આ ધ્યાન પ્રમોદ ભાવનારૂપ છે. તેથી ક્રિયાને અમૃતમય બનાવનાર પ્રમોદ ભાવના છે. ક્રિયાની પૂર્ણાહુતિ બાદ પણ તેમાં રહેલ સુકૃતની જે અનુમોદના કરવામાં આવે, તો તે ક્રિયા ઉત્તરોત્તર વિશેષ ફળદાયી બને છે. આ અનુમોદના પણ પ્રમોદ ભાવનાનો વિષય છે અને તેથી ક્રિયાનું ફળ વધારનાર પણ પ્રમોદ ભાવના છે.

[illegible] પૂજના, વિનય, વૈયાવચ્ચ આદિ [illegible] પાલન થાય છે તે [illegible] જ [illegible] છે [illegible] થાય છે, તેથી [illegible] પ્રમોદ ભાવના જ હોય છે. શ્રી જિનમંદિર આદિ [illegible] [illegible]

(૧) લૌકિક કરુણાના બે ભેદ છે. એક ભેદ મોહથી બિમાર વ્યક્તિને તેનો રોગ વધે તેવી અપથ્ય વસ્તુ આપવી તે, અને બીજો ભેદ દુઃખી પ્રાણીને જોઈને તેના દુઃખ દૂર થાય તે માટે તેને અન્ન-વસ્ત્રાદિ આપવા તે. આ બીજો ભેદ પ્રશસ્ત છે, વિવેકજનિત છે

(૨) લોકોત્તર કરુણા એટલે દુઃખનું મૂળ જે પાપ તે પાપનો નાશ કરવા માટે [illegible] પાડવો જેમ કે—ધર્મદેશના, તીર્થપ્રવર્તનાદિ કરવું તે. તેના પણ બે ભેદ છે. એક સંવેગજન્ય છે અને બીજો સ્વભાવજન્ય છે. સંવેગજન્ય કરુણા [illegible] અને છદ્મસ્થ ગુરુજનોને હોય છે. અને સ્વભાવજન્ય કરુણા [illegible] ગુરુજનોને હોય છે.

(૩) સ્વવિષયક કરુણા એટલે સ્વાત્મામાંથી દુઃખનાશ કરવાના ધાર્મિક ઉપાયોની વિચારણા કરવી તે.

(૪) પરવિષયક કરુણા એટલે [illegible] દુઃખ-દારિદ્ર્ય દૂર કરવા માટે [illegible] સેવન કરવું તે.

(૫) [illegible] કરુણા એટલે [illegible] અન્ન, જલ, વસ્ત્ર, સ્થાન, આસન, ઔષધ [illegible] પૂરી પાડવી તે

(૬) [illegible] કરુણા [illegible]

[illegible]

ક્રિયા, વિધિ-નિષેધ આદિ સર્વ બાજુઓને સાપેક્ષપણે તે મહાપુરુષો ગ્રહણ કરે છે. તેઓ આગમિક પદાર્થોને આજ્ઞાથી અને યુક્તિથી સમજાય તેવા પદાર્થોને યુક્તિથી ગ્રહણ કરે છે.

પાખંડની સંખ્યામાં જેમ ૩૬૩ ગણવામાં આવે છે, તેમ અન્ય દર્શનના સદ્વિચારોને તેઓ સ્વદર્શનમાં સમાવી શકે છે, એટલે કે—સમન્વય કરી શકે છે. સર્વજ્ઞ અનેકાન્તના ચિંતનરૂપ અનેકાન્ત ભાવનાથી તેઓનો પ્રત્યેક વિચાર પવિત્ર થયેલો હોવાથી, ક્યા વખતે ક્યા નયને આગળ કરવાથી સ્વ-પરનું હિત છે, તેનો વિચાર કરીને જ તેઓ તે તે નયને મુખ્ય સ્થાન આપે છે.

[illegible] તેઓની [illegible] પણ [illegible] અને વંદના કરવી પણ યોગ્ય હોય છે. તેઓ કેવળ [illegible] જ આગ્રહી હોવાથી સ્વદર્શન પ્રત્યે રાગ અને પરદર્શન પ્રત્યે દ્વેષ તેઓને રહેતો નથી.

શ્રી જિનપ્રવચન [illegible]

પાપ છે અને ઋદ્ધિ વખતે ગણવામાં આવે તો તે ઋદ્ધિને વધારનારે છે.”

એ દૃષ્ટિએ નાનું કે મોટું કોઈપણ કાર્ય કરવું હોય ત્યારે પ્રથમ નવકારનું સ્મરણ કરીને પછી તે કાર્ય શરૂ કરવું જોઈએ. સાધુને આહાર વાપરવા પહેલા પણ નવકાર ગણવાનું કહેલું છે. આ રીતે માણસ ઉઠે ત્યારથી માંડીને સૂઈ જાય ત્યાં સુધી વારંવાર નવકાર સ્મરણનું વિધાન છે અને આ પ્રમાણે મનુષ્યના જીવનવ્યવહારની સાથે નવકારનું સ્મરણ ઓતપ્રોત કરેલું છે

આવી રીતે જ્ઞાનીઓની આજ્ઞા મુજબની બીજી પણ જે જે પ્રણાલિકાઓ ચાલે છે, તે પણ એકાન્તે કલ્યાણ કરનારી હોય છે.

શ્રી નમસ્કાર મહામંત્ર એ પંચ પરમેષ્ઠિ ભગવંતો પ્રત્યે આદર વ્યક્ત કરવાની પવિત્ર ક્રિયા છે એ ક્રિયાનો વિષય પરમેષ્ઠિઓ છે. તેથી તેનું ફળ પણ મહાન છે. પંચ પરમેષ્ઠિ ભગવંતો પ્રત્યે નમસ્કારનો ભાવ એ કર્મરૂપી વનને બાળી નાખવા માટે દાવાનલ સમાન છે. તે [illegible]

આ ધારણા ગ્રહણ કરવા પહેલાં સંસારના સર્વ વિષયો પ્રત્યે વૈરાગ્ય અને પંચપરમેષ્ઠિઓ પ્રત્યે પરમ અનુરાગ પ્રકટાવવાનો હેતુ છે. જેમ કે સંસારના સર્વ પદાર્થો અનિત્ય, અશરણ અને દુઃખદાયક છે, ત્યારે પંચપરમેષ્ઠિ ભગવંતો શાશ્વત, શરણભૂત અને મંગળદાયક છે.

ધારણાનો અભ્યાસ કરતાં અંતઃકરણની વૃત્તિમાં બે મુખ્ય દોષો આવે છે, એક લય અને બીજો વિક્ષેપ. નિદ્રાધીનતા તે લય છે અને ધારણાના વિષયથી અન્ય વિષયના આકારે ચિત્તનું પરિણમવું તે વિક્ષેપ છે.

લયના હેતુઓ આળસ, અનાદર, અતિભોજન આદિ દોષો છે. તેનો નાશ કરવા માટે ચિત્ત-વિત્ત-[illegible] શક્તિથી વિશેષ ધર્મનો લાભ કરવો [illegible] તથા ચિત્તને તત્ત્વાનુપ્રેક્ષા [illegible] આદિનો અભ્યાસ પાડવો જોઈએ.

વિક્ષેપને ટાળવા માટે [illegible]

લય અને વિક્ષેપથી જુદો [illegible]

પોતાના મનને પ્રયત્નપૂર્વક ગોપવી રાખે છે તેમ ધ્યાનાભ્યાસીઓએ ધ્યાનથી ઉત્પન્ન થતા દેદીપ્યમાન આનંદને અને અનુભવાતી ધ્યાનાનંદની વિલક્ષણ પ્રતીતિઓને પ્રયત્નપૂર્વક ગોપવવી જોઈએ

ચિત્તની નિર્મળતા કર્યા વિનાનું ધ્યાન ધ્યાન માત્ર છે [illegible] અને [illegible] ધ્યાન ધ્યાન હોવા છતાં દુર્ધ્યાન ગણાય છે, તેથી ધ્યાન કરનાર ધ્યાતાએ પ્રયત્નપૂર્વક પોતાના ચિત્તને નિર્મળ કરવું જોઈએ. કહ્યું છે કે જેઓ પોતાના શરીર, ઇન્દ્રિયો અને સ્વજનોને [illegible] નથી તથા રાગ-દ્વેષને [illegible] નથી, તેઓ [illegible] [illegible] [illegible] એમ ધ્યાન કરવાની નિપુણતા મેળવી શકે છે

જે મનને વશ કરવાનું કાર્ય મેરુ પર્વતને મૂળમાંથી ઉખેડી નાખવા જેવું, અગ્નિનું ભક્ષણ કરવા જેવું, સમુદ્રના બિંદુઓ ગણી લેવા જેવું, મહાવાયુને મુઠ્ઠીમાં પકડી લેવા જેવું, સૂર્યને ઢાંકી દેવા જેવું, આકાશનું નિરૂપણ કરવા જેવું, [illegible] [illegible] [illegible] જેવું, અને [illegible] [illegible] [illegible] જેવું અતિદુષ્કર છે, તે કાર્ય પણ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કરવા જેવું [illegible] કહ્યું છે કે—

" [illegible]
[illegible] "

ધ્યાનસાધના.

(યોગશાસ્ત્રના આધારે)

મોક્ષઃ કર્મક્ષયાદેવ, સ ચાત્મજ્ઞાનતો ભવેત્ ।
ધ્યાનસાધ્યં મતં તચ્ચ, તદ્ધ્યાનં હિતમાત્મનઃ ।

યોગશાસ્ત્ર પ્રકાશ ૪-૧૧૩

મોક્ષ કર્મક્ષયથી થાય છે કર્મનો ક્ષય આત્મજ્ઞાનથી થાય છે અને એ આત્મજ્ઞાન ધ્યાનથી સાધ્ય છે

અહીં એ પણ સમજવું જરૂરી છે કે ધ્યાન માટે પ્રથમ ચિત્તની એકાગ્રતા પ્રાપ્ત કરી લેવી જોઈએ, ચિત્તની એકાગ્રતા માટે ચિત્તની નિર્મળતા અને તે માટે ચરિત્રની શુદ્ધિ આવશ્યક છે.

ચિત્તની નિર્મળતા માટે મૈત્રી, પ્રમોદ, કારુણ્ય અને માધ્યસ્થ ભાવની ભાવના જરૂરી છે.

મૈત્રી આદિ ચાર ભાવનાઓ.

મૈત્રી આદિ ચાર ભાવનાનું સ્વરૂપ નીચે મુજબ છે.

વિશ્વમાં કોઈપણ પ્રાણી પાપ ન કરો, કોઈપણ પ્રાણી

જેમણે ક્રોધાદિ કષાયોને જીતવા પ્રયત્ન કર્યો નથી, ઇન્દ્રિયોને કાબૂમાં લેવાનો અભ્યાસ કેળવ્યો નથી, રાગ દ્વેષને જીતવા, નિર્મમત્વભાવ પ્રાપ્ત કરવા અને સમતાને પ્રગટાવવા પ્રયત્ન કર્યો નથી, તે આત્મા ધ્યાનમાં પ્રગતિ કરી શકતો નથી. એટલા માટે ધ્યાનની સિદ્ધિના ઇચ્છુકે તેની પૂર્વ ભૂમિકાના ઉપરોક્ત ગુણોને પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રયત્ન કરવાની અત્યંત આવશ્યકતા છે.

શરીરશુદ્ધિ

શરીરશુદ્ધિ માટે યથાશક્તિ તપની આવશ્યકતા છે. તથા પ્રમાણોપેત, હિતકારી, પથ્ય અને સાત્ત્વિક આહાર કરવો જરૂરી છે. સાધકને માટે તામસ અને માદક આહાર સર્વથા વર્જ્ય છે.

મોક્ષપુરુષાર્થની દેશના

ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ આ ચાર પુરુષાર્થોમાં મોક્ષ ઉત્તમ છે. ઉત્તમ પુરુષો અર્થ અને કામની વાસનાથી દૂર થઈ મોક્ષને પરમ ધ્યેય બનાવી તેના સાધનરૂપ ધર્મનું આરાધન કરવા સદા તત્પર રહે છે.

મોક્ષનું અનન્ય સાધન ધ્યાન છે, ધ્યાનનો અર્થ [illegible] મન ઉપર જે અનાદિ [illegible] [illegible] છે અને તેને દૂર [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કાઢી નાખે

હોય છે, તેટલી વાર અને તેટલો સમય તે આનંદ સહિત હોય છે.

વિક્ષિપ્ત અને યાતાયાત આ બે પ્રકારનાં મન પ્રથમ અભ્યાસીને હોય છે અને તે વિકલ્પપૂર્વક બાહ્ય વિષયોને ગ્રહણ કરે છે.

મનની ત્રીજી અવસ્થા 'શ્લિષ્ટ' નામની છે. તે અવસ્થામાં મનની એકાગ્રતા વિષયમાં સ્થિરતા હોવાથી મન સદા આનંદવાળું હોય છે

મનની ચોથી અવસ્થા 'સુલીન' નામની છે, તે અવસ્થામાં મન એકાગ્ર વિષયમાં અત્યંત સ્થિર હોય છે અને તેથી પરમાનંદથી યુક્ત હોય છે

શ્લિષ્ટ અને સુલીન આ બંને પ્રકારનું મન માત્ર ચિત્તમાં એકરૂપે રહેલા વિષયોને ગ્રહણ કરે છે, પરંતુ બાહ્ય વિષયોને ગ્રહણ કરતું નથી. આ બંનેમાં ફરક માત્ર એટલો જ છે કે ત્રીજી અવસ્થા કરતાં ચોથી અવસ્થામાં મન એકાગ્ર વિષયોમાં અત્યંત નિશ્ચળ થાય છે અને તેથી આનંદ પણ અધિક થાય છે.

નિયમ એવો છે કે મનની એકાગ્ર વિષયમાં જેટલી અધિક સ્થિરતા હોય છે તેટલો આનંદ પણ અધિક હોય છે

આ રીતે [illegible] અને [illegible] ([illegible]) [illegible] છે

કામનાની ચપળતાનો પ્રયત્નપૂર્વક ત્યાગ કરવો. પછી સ્થિર કરેલા વાસણની માફક પોતાના આત્માને પ્રશાંત અને નિશ્ચળપણે ધારણ કરવો.

પ્રશસ્ત સ્થાનમાં સુખાસને બેસવું *

દૃષ્ટિને નાસિકાના અગ્ર ભાગ ઉપર ચોટાડી કે બે ભ્રમરોની વચ્ચે ભ્રૂકુટિ ભાગમાં સ્થાપન કરવી. પગના અંગુઠાથી માંડી મસ્તકના અગ્ર ભાગ સુધીના શરીરના બધા અવયવો શિથિલ-ઢીલા-પ્રયત્ન વિનાના કરવા. અર્થાત્ શરીરમાં ક્યાંય તણાવ-ખેંચાણ ન રહેવું જોઈએ. મનને પ્રસન્નતાયુક્ત કરી તેને ઇન્દ્રિયોના વિષયોથી રાગ-દ્વેષ રહિત બનાવવું, તદ્દન તટસ્થ, જ્ઞાતા-દ્રષ્ટા ભાવવાળા બની [illegible] સમભાવ, મને ધારણ કરી 'સોઽહં' 'સોઽહં'—'જે પરમાત્મા છે, તે જ હું છું' 'જે પરમાત્મા છે, તે જ હું છું'—એ રીતે પરમાત્માની સાથે એકતાર બની પરમાત્મામાં મનને વિલીન કરવું. આ ભક્તિના ભાવોના અભ્યાસથી સાધક પરમાત્મા-ની સાથે તન્મયપણું પ્રાપ્ત કરે છે.

પરમાત્માની સાથે આત્માનું આવું તન્મયપણું પ્રાપ્ત કરવું કે જે યોગનો અંતિમ આદર્શ છે તે દ્વારા અનન્ત આનંદની પરમ સીમા સુધી પહોંચી શકાય છે અને તેઓ જ પરમાત્મપદ પ્રાપ્ત કરવા માટે ધ્યાનને અનન્ય સાધન કહેવામાં આવ્યું છે.

* [illegible]

ગ્રંથકાર મહર્ષિ અન્તમાં જણાવે છે કે. જેમ ભુવનને [illegible] કરનાર મનને એક અણુને વિષે સ્થિર કરી ધ્યાન યોગી અંતે મન રહિત થાય છે. જેમ સર્વ શરીરને વિષે વ્યાપી રહેલું વિષ મંત્ર વડે 'ડંશ' દેશની અંદર લાવી પ્રધાનતર મંત્ર અને ઔષધવડે દૂર કરાય છે તેમ મનરૂપી વિષને જિનવચન ધ્યાનના સામર્થ્યથી પરમાણુ દેશની અંદર લાવી, યોગી અચિન્ત્ય પ્રયત્નથી દૂર કરે છે. અથવા ઇન્ધન સમુદાયને ક્રમશઃ દૂર કરવાથી થોડા ઇંધણથી અવશેષ રહેલો અગ્નિ જેમ ઓલવાઇ બુઝાઇ જાય છે, તેમ વિષય-ઇંધણથી મન-હુતાશનને ક્રમશઃ દૂર કરી અંતે સર્વથા નાબુદ કરાય છે. અથવા જેમ તપાવેલ લોઢાના ભાજન ઉપર રહેલું પાણીનું બિન્દુ ક્રમે કરીને વિલીન થાય છે, તેમ અપ્રમાદરૂપી અગ્નિથી તપ્ત રહેલા દેહરૂપી ભાજન ઉપર રહેલું મનરૂપી જલ પણ શોષાઇ જાય છે. અહીં મન શબ્દ (વારંવાર આવૃત્તિ કરવારૂપ ચિંતાત્મક મનને લેવાથી ઉપમા આપેલી છે, તથા દ્રવ્યરૂપ મનના પરમાણુ હોવાથી તેજ મનને દૂરથી અલગ કરવા આપેલી છે

ધ્યાન માટે દેશ કાળ અને અનિયતતા

ન્યાયાચાર્ય પૂ. ઉપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી મહારાજ અધ્યાત્મસાર નામના ગ્રંથના ધ્યાનાધિકારમાં ફરમાવે છે કે—

મોક્ષપ્રાપ્તિનો સાચો ઉપાય

(જ્ઞાન-ક્રિયાભ્યાં મોક્ષ)

આત્માની શુદ્ધ અવસ્થા તે મોક્ષ છે, અને અશુદ્ધ અવસ્થા એ બંધન છે. અશુદ્ધ અવસ્થામાં રહેલો જીવ શુદ્ધ અવસ્થાની પ્રાપ્તિ કેવી રીતે કરી શકે, અર્થાત્ તેનો ઉપાય શું ? એ બતાવવા માટે શાસ્ત્રકારોએ " જ્ઞાન-ક્રિયાભ્યાં મોક્ષઃ ।" એ સૂત્રની રચના કરી છે. જીવનો મોક્ષ એકલા જ્ઞાનથી કે એકલી ક્રિયાથી નથી, પણ એ બેના [illegible] જ છે. કે જ્ઞાનને આ સૂત્ર [illegible] [illegible] છે [illegible] સૂત્રોમાં રહેલું હોય તો એમ કહી શકાય કે ક્રિયા નિરપેક્ષ જ્ઞાન, કે જ્ઞાન જ નથી, સાચું જ્ઞાન, ક્રિયા સહિત જ હોય છે અને સાચી ક્રિયા, જ્ઞાનપૂર્વક જ થાય છે, એ રીતે ક્રિયા અને જ્ઞાન, જલ અને તેના રસની જેમ પરસ્પર મળેલાં જ હોય છે. જલ અને તેનો રસ એ બેમ જુદાં પાડી શકાતાં નથી, તેમ વાસ્તવજ્ઞાન અને વાસ્તવ ક્રિયા પણ એક બીજાથી જુદી પડી શકતી નથી. વાસ્તવિક [illegible] જ્ઞાન એ ક્રિયાવિહીન સ્વરૂપને [illegible] [illegible] તે તેની [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને એ [illegible] તે તે ક્રિયાવિહીન સ્વરૂપને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], તેમ [illegible] [illegible]

વ્યવહાર અને નિશ્ચય એ બન્ને નયોને ગૌણ-મુખ્ય રાખી પ્રવૃત્તિ કરતાં વસ્તુનો યથાર્થ બોધ થાય છે. જે વખતે વ્યવહારની મુખ્યતા હોય, તે વખતે નિશ્ચયની ગૌણતા હોય અને જે વખતે નિશ્ચયની મુખ્યતા હોય તે વખતે વ્યવહારની ગૌણતા હોય. આમ બન્ને નયદૃષ્ટિઓમાં જ્યારે જેની જરૂરીયાત હોય ત્યારે તેનો ઉપયોગ બીજી દૃષ્ટિનો તિરસ્કાર ન કરતાં સમભાવની દૃષ્ટિએ કરવામાં આવે તો વસ્તુતત્ત્વનો યથાર્થ અનુભવ થાય છે

સમ્યગ્જ્ઞાનવાળા, ક્રિયાને વિષે તત્પર, ઉપશમવાળા જ્ઞાનાદિ ગુણોવડે ભાવિતાત્મા, અને જેઓ જિતેન્દ્રિય છે તેઓ પોતે સંસારસમુદ્રથી તરેલા છે અને તેઓ બીજાને પણ તારવાને સમર્થ બને છે.

ક્રિયા રહિત એવું જ્ઞાન અનર્થક-નિરર્થક રૂપ કાર્યમાં અસમર્થ છે. માર્ગનો જાણનાર પણ ગમનક્રિયા કર્યા સિવાય ઇચ્છિત નગરે પહોંચી શકતો નથી.

જેમ દીવો પોતે સ્વપ્રકાશરૂપ છે, તો પણ તેલ પૂરવા વિગેરે ક્રિયાની અપેક્ષા રાખે છે, તેમ પૂર્ણજ્ઞાની પણ સ્વભાવરૂપ કાર્યને અનુકૂળ ક્રિયાની અપેક્ષા રાખે છે.

'આ ક્રિયા તો બાહ્ય ભાવ છે.' એ રીતે બાહ્ય ક્રિયાના કારણને આગળ કરીને જેઓ વ્યવહારથી ક્રિયાનો નિષેધ કરે છે, તેઓ મુખમાં કોળીઓ નાખ્યા સિવાય તૃપ્તિને ઇચ્છે છે.

ધર્મની વ્યાખ્યા

'यतोऽभ्युदयनिःश्रेयससिद्धिः स धर्मः ।'

જેનાથી અભ્યુદય અને નિઃશ્રેયસની સિદ્ધિ થાય, તે ધર્મ. ધર્મની આ વ્યાખ્યા સર્વ આસ્તિક દર્શનકારોને માન્ય છે. અભ્યુદય એટલે ઐહિક આબાદી. નિઃશ્રેયસ એટલે આધ્યાત્મિક શ્રેય. ધર્મથી જેમ આધ્યાત્મિક શ્રેય સધાય છે, તેમ ઐહિક આબાદીનું સાધન પણ ધર્મ જ છે. ઐહિક આબાદી એટલે [illegible] [illegible] સિદ્ધિ, સુખ [illegible] [illegible] પુરુષના [illegible] અને એક પુરુષનાં [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પણ પુરુષનાં [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] સુખ કે આધ્યાત્મિક સુખ [illegible] સિદ્ધિ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

ઇંદ્રાદિ વિષયોનાં સુખો, એ પાપવૃદ્ધિના હેતુભૂત હોવાથી, પાપાનુબંધી પુણ્યરૂપ (જેનો ભોગવટો નવા પાપ બંધાવે, તે પાપાનુબંધી પુણ્ય) ધર્મનું ફળ હોવાથી ત્યાજ્ય છે.

જે લૌકિક સુખોની ઉત્પત્તિમાં પાપ નથી, ભૂતકાળમાં ક્લેશ નથી, વર્તમાનમાં દુઃખ નથી, ભવિષ્યમાં દુર્ગતિ નથી, અનાયાસે જે સિદ્ધ થાય છે, અને નિરુપક્રમના ભોગોમાં જેનો દુર્બંધ નથી તથા ધર્મોન્નતિ અને ધર્મવૃદ્ધિમાં જ જેનો ઉપયોગ છે, એવાં સુખોની પ્રાપ્તિ પુણ્યાનુબંધી પુણ્યરૂપી ધર્મના સંબંધથી છે. તે ઉત્તરોત્તર શુભ પ્રાપ્તિમાં નિમિત્તભૂત બનીને જીવને અંતે અપવર્ગના અવ્યાબાધ સુખોની પ્રાપ્તિ કરાવે છે. તેનું જ નામ નિઃશ્રેયસ છે. નિઃશ્રેયસનાં સુખ એ નિરુપાધિક છે અર્થાત્ પરદ્રવ્યના સંયોગ વિના જ થાય છે. એ સુખોનો આધાર કેવળ આત્મા જ છે. આત્માના સ્વરૂપમાંથી ઉત્પન્ન થતાં સુખો એ જ પરમાર્થ સુખો છે તેની પ્રાપ્તિનો જ હેતુ નિશ્ચયથી ધર્મ છે. એ રીતે શુભાશુભ કર્મોના ક્ષયથી, અનંત અવ્યાબાધ સુખો એ નિર્વાણ અથવા આત્મસ્વરૂપ ધર્મનું ફળ છે. તે અસંખ્ય જીવોનાં દુઃખને દૂર કરનાર છે. ઉપર જણાવેલ કેવળ પ્રાપ્તિ શુદ્ધસ્વરૂપ છે અને આત્મસ્વરૂપ નિર્વાણરૂપી ધર્મ છે.

તેટલો લાગતો નથી, કે જેટલો બધ દાન નહિ આપવાથી પોતાનું બગડી જવાનો તેને લાગે છે. આપવા આપીને કેટલું આપ્યું, તે ગણાવવાની વૃત્તિ કરતાં કેટલું નથી આપ્યું તે ગણાવવાની વૃત્તિ જેના હૃદયમાં સદા રમતી હોય છે, એ ઔદાર્યનું લક્ષણ છે. અને એ જાતિનું ઔદાર્ય એ ધર્મ-રૂપી વૃક્ષનો પ્રથમ અંકુર છે. ધર્મ આત્મામાં પરિણામ પામ્યો છે કે નહિ ?-તે જાણવાનું એ પ્રથમ લક્ષણ છે.

ધર્મસિદ્ધિનું બીજું લક્ષણ દાક્ષિણ્ય છે. કોઈની પણ પ્રેરણા વિના થતું દાન, એ ઔદાર્ય કહેવાય છે અને કોઈની પણ પ્રેરણા કે યાચના બાદ થનારું કાર્ય, એ દાક્ષિણ્ય છે.

કોઈની પણ માગણીને ધની શક્તિએ નકારતો ન હોય કદી. એ દાક્ષિણ્ય છે. દાક્ષિણ્ય વિનાનું ઔદાર્ય એ સુવાસ વિનાના પુષ્પ જેવું છે કે રસ વિનાના રૂપ જેવું છે. જેમ સુંદર પણ પુષ્પ એ સુવાસ વિનાનું હોય તો તેને કોઈ જોતું નથી કે બહુથી સુંદર પણ રૂપ હો રસ વિનાનો હોય તો અતે ગુણ [illegible] હોય છે, તેમ [illegible] દાક્ષિણ્ય [illegible] નથી. તે [illegible] હોય તો પણ તેની [illegible] નથી કે [illegible] હોય [illegible].

ધર્મસિદ્ધિનું ત્રીજું લક્ષણ પાપજુગુપ્સા છે. પાપ પ્રત્યે જેને જુગુપ્સા નહિ, તેના ઔદાર્ય કે દાક્ષિણ્યનો [illegible]

ધર્મનો પ્રભાવ

આ પ્રકારના [illegible] ધર્મના પ્રભાવથી સૂર્ય-ચંદ્ર [illegible] [illegible] કરવા [illegible] છે, [illegible] [illegible] નથી, પૃથ્વી આધાર વિના રહી શકે છે [illegible] નિયમિતપણે [illegible] રીતે [illegible] છે, તે સર્વ ધર્મનો પ્રભાવ છે. [illegible] ધર્મભાવના [illegible] ધર્મનો પ્રભાવ કે રીતે વર્ણવે છે.

'[illegible]'-એ [illegible] ૫૦ [illegible] [illegible] કે-

'[illegible] ।'

અર્થ-'[illegible] છે.'

[illegible]

[illegible]

ધર્મનો પ્રભાવ

દશ પ્રકારના યતિધર્મના પ્રભાવથી સૂર્ય-ચંદ્ર વિશ્વ ઉપર ઉપકાર કરવા હમેશાં ઉદય પામે છે. વરસાદ સમયસર વરસે છે, સમુદ્ર મર્યાદા છોડતો નથી. સિંહ વાઘ [illegible], દાવાનળ સંહાર કરતા નથી, પૃથ્વી આધાર વિના ટકી રહે છે. એ વગેરે સર્વ નિયમિતપણે વિશ્વમાં વ્યવસ્થિત રીતે ચાલુ રહ્યું છે, તે સર્વ ધર્મનો પ્રભાવ છે. શાસ્ત્રકાર મહર્ષિઓ ધર્મભાવના નામની બારમી ભાવનામાં ધર્મનો પ્રભાવ એ રીતે વર્ણવે છે.

'[illegible]'-એ પદની ટીકા કરતાં ૧૦ થી [illegible] [illegible] હરિભદ્ર [illegible] નામના [illegible]માં કહ્યું છે કે-

'[illegible] [illegible] ધર્મ [illegible]. ।'

અર્થ-' [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] એ જ [illegible] છે.'

આને [illegible] [illegible] કહે છે [illegible] [illegible] [illegible]. એ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] એ

[illegible] ધર્મોમાં જો રીતની [illegible]
[illegible] છે અને તે [illegible]
[illegible] વિધિવિધાન [illegible]
[illegible]
[illegible] ધર્મોને લૌકિક [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] અને [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] છે, અને [illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

સામાયિક ધર્મ

રાગ-દ્વેષનાં અભાવરૂપ આત્માનાં અંતરંગ પરિણામ અને તે વખતે થતો જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપ ગુણોનો આત્માને જે લાભ, તેને શાસ્ત્રકાર ભગવંતો સામાયિક ધર્મ કહે છે.

" समानां मोक्षसाधनंप्रतिसामर्थ्यं दधानानां ज्ञानदर्शनचारित्राणां आयो लाभः, समाय एव सामायिकम् ।"

સમ એટલે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે સમાન સામર્થ્યવાળા, આત્માનાં જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર રૂપ ગુણો, તેનો લાભ એટલે સામાયિક. જે પરિણામને [illegible] [illegible] રાગદ્વેષ[illegible] અને, સમભાવ [illegible], [illegible] પોતાનાં આત્માથી [illegible], તે સામાયિકનો [illegible] છે. સામાયિક એ [illegible] [illegible] [illegible] છે, [illegible] [illegible] [illegible] છે—

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

અમલ કરવા માટે સામાયિક વ્રતની પ્રતિજ્ઞા અનિવાર્ય છે સામાયિકનો સીધો અર્થ સમતા છે.

આત્મન: પ્રતિકૂલાનિ પરેષાં ન સમાચરેત્ ।-પોતાને પ્રતિકૂળ વસ્તુઓ બીજાઓ પ્રત્યે ન આચરવી એ ધર્મનો સાર છે. સર્વ જીવો જીવવાને ઇચ્છે છે, કોઈ મરવાને ઇચ્છતું નથી તું પણ જીવવાને ઇચ્છે છે, મરવાને ઇચ્છતો નથી : માટે તારે કોઈ પણ પ્રાણીની હિંસા ન કરવી કે ન કરાવવી-એ તારો ધર્મ છે. લોકોને ધર્મની જરૂર છે, તેઓએ જીવનમાં અહિંસાને સ્થાન આપવું જ જોઈએ, અને કોઈપણ જીવની થોડી પણ હિંસા જો પોતાના પ્રમાદથી થાય, તો તેને અધર્મનું કારણ માનવું જોઈએ. આવી વિશુદ્ધ અહિંસાને સિદ્ધ કરવા માટે પ્રતિજ્ઞા પણ જરૂરી જોઈએ, અને તેનાં પાલન માટેનાં નિયમો પણ [illegible] જોઈએ.

અહિંસા એ ધર્મ છે તથા તેની સિદ્ધિ માટે સત્યાદિ વ્રતો અને ઉત્તરોત્તર વિકાસનો ઉપદેશ [illegible] સર્વ ધર્મોનો અનુરોધ છે. સામાયિકની પ્રતિજ્ઞામાં તે ઉપદેશને પૂર્ણતાએ પહોંચાડવામાં આવ્યો. જે કહ્યું છે કે—

“[illegible] હેતુ, ધ્યાનં [illegible] ।
[illegible] ।।”

[illegible] અને સર્વ [illegible] સામાયિકને સંક્ષેપમાં [illegible] અને [illegible] છે

સર્વ સમીતિઓમાં આવશ્યક અને સર્વ ગુરુદેવોનાં પાલન ક્રિયાનો ઉત્સાહ વગેરે પ્રશસ્ત અધ્યવસાયો રહેલા છે

સામાયિકના મુખ્યત્વે ચાર પ્રકારો છે શ્રુત સામાયિક, સમ્યક્ત્વ સામાયિક, દેશવિરતિ સામાયિક અને સર્વવિરતિ સામાયિક.

શ્રુત સામાયિક અમુક સમય સુધી સ્વાધ્યાય કરવાનો નિયમરૂપ છે સમ્યક્ત્વ સામાયિક મહાગુણની પ્રતિજ્ઞારૂપ છે દેશવિરતિ સામાયિક બે ઘડી પ્રમાણ સાવદ્ય વ્યાપારના ત્યાગના નિયમરૂપ છે. સર્વવિરતિ સામાયિક જીવનપર્યંત નિરવદ્ય વ્યાપારના પાલનની પ્રતિજ્ઞારૂપ છે.

બીજી રીતે શ્રુત સામાયિક સ્વાધ્યાય વડે થઈ શકે છે. સમ્યક્ત્વ સામાયિક, શમ, સંવેગ, નિર્વેદ, અનુકંપા અને આસ્તિક્ય આદિ ગુણોના આસેવન વડે થઈ શકે છે. દેશવિરતિ સામાયિક સ્થૂલ હિંસા, સ્થૂલ અસત્ય, સ્થૂલ ચોરી વગેરે પાપસ્થાનકોને ત્યાગ વડે થઈ શકે છે. સર્વવિરતિ સામાયિક હિંસાદિક પાપસ્થાનકોના સર્વથા ત્યાગ વડે થઈ શકે છે.

[illegible]

[illegible]

કારણ છે. અષ્ટ પ્રવચન માતા અને અઢાર હજાર શીલાંગ રથના જેઓ ધોરી છે. તેમાંની કોઈપણ વસ્તુ ઉપર જેઓને પ્રેમ નથી, આદર નથી, મેળવવાની કે સાચવવાની પણ ઇચ્છા કે દરકાર નથી; તેઓનો નમસ્કાર ભાવનમસ્કાર કેવી રીતે બની શકે ?

નમસ્કારને ભાવનમસ્કાર બનાવવા માટે ગુણબહુમાન રૂપ ભાવ જોઈએ. બીજ વાવ્યા વિના જેમ કદી પણ ધાન્ય ઉગે નહિ, તેમ ગુણો ઉપર બહુમાન-આદરભાવરૂપ બીજનું આધાન કે વાવેતર કર્યા વિના ગુણપ્રાપ્તિ અને તેના ફળ રૂપે મોક્ષપ્રાપ્તિરૂપી ધાન્ય ક્યાંથી ઉગે ? ભલે તેટલી વૃષ્ટિ થાય અને ભલે તેટલી ભૂમિ શુદ્ધ હોય પણ બીજ વાવ્યા વિના હજાર હેતુઓ એ પણ ધાન્ય ઉગી શકે નહિ ! '[illegible]' [illegible] અનુ- માન અને સત્કાર એ ધર્મબીજનું [illegible] છે. પર- મેષ્ઠિઓમાં રહેલા અનેક ગુણોને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

૧૧ શ્રી અરિહંતોનું સ્મરણ કરે.

તે પછી આ રીતે ચિંતન કરે—

૧ સમવસરણ માટેની ભૂમિ વાયુકુમાર દેવતાઓ શુદ્ધ કરે છે.

૨ તે ભૂમિને મેઘકુમાર દેવતાઓ ઉત્તમ સુગંધી પાણી વડે સીંચે છે.

૩ તે ભૂમિમાં ઋતુ દેવતાઓ ઢીંચણ સુધી પુષ્પો પથરાવે છે.

૪ વૈમાનિક દેવતાઓ ત્યાં મણિઓનો પહેલો પ્રાકાર (ગઢ) બનાવે છે.

૫ જ્યોતિષ્ક દેવતાઓ સોનાનો બીજો ગઢ બનાવે છે.

૬ ભવનપતિ દેવતાઓ રૂપાનો ત્રીજો ગઢ બનાવે છે.

૭ [illegible] દેવતાઓ [illegible] રચના કરે છે

૮ દેવતાઓ સમવસરણમાં [illegible] રચના કરે છે

તે પછી [illegible] આ રીતે [illegible] કરે -

૧ [illegible]

૨ [illegible]

૪ વચનસિદ્ધિ મળે છે.

૫ રોગો નાશ પામે છે.

૬ ધનને ઉપાર્જન કરવાના ઉપાયો આવડતા જાય છે.

૭ સૌભાગ્ય વગેરેની પ્રાપ્તિ થાય છે.

૮ મનુષ્યો અને દેવતાઓનાં ઉત્તમ સુખો તથા મોક્ષનું સુખ અનુક્રમે વિના વિલંબે પ્રાપ્ત થાય છે.

આ રીતે ધ્યાનવિધિ અને તેનાં ફળો બતાવ્યા પછી તે દેવપાલને કહે છે કે—

'હે દેવાનુપ્રિય! એ [illegible] તો ધ્યાન-[illegible] ધ્યાનવિધિનો [illegible] આદરપૂર્વક [illegible].

૯ મુનિની દેશના પછી દેવપાલ [illegible]

શ્રી વજ્રધર ઈંદ્રે રચેલા ભવ્ય આસન ઉપરે,
બેસી મધુરાંશે ધ્વને દીધા સમય અનુપમ જો,
જે પંચમુષ્ટિ લોચ કરતા કેશ પ્રભુ નિજ કર વડે,
એવા પ્રભુ અરિહંતને પંચાંગ ભાવે હું નમું ૧૭
લોકાંતિક ભગવંત સર્વે વિનવે વંદન કરે,
બાદલ બળતા પાપીઓનાં કરે [illegible],
જે જ્ઞાન દર્શન ને મહા ચારિત્ર [illegible] ભજે,
એવા પ્રભુ અરિહંતને પંચાંગ ભાવે હું નમું ૧૮
નિર્મળ વિપુલમતિ મનઃપર્યવ જ્ઞાન [illegible],
જે પંચ સમિતિ ગુપ્તિત્રયથી [illegible],
દશ ભેદથી જે યતિધર્મનું પાલન કરે,
એવા પ્રભુ અરિહંતને પંચાંગ ભાવે હું નમું ૧૯
[illegible]
[illegible]
[illegible]
એવા પ્રભુ અરિહંતને પંચાંગ ભાવે હું નમું ૨૦
[illegible]
[illegible]
[illegible]
એવા પ્રભુ અરિહંતને પંચાંગ ભાવે હું નમું ૨૧
[illegible]
[illegible]
[illegible]
એવા પ્રભુ અરિહંતને પંચાંગ ભાવે હું નમું ૨૨

જે ચૌદમા ગુણસ્થાનકે સ્થિર પ્રાપ્ત શૈલેશીકરણ,
એવા પ્રભુ અરિહંતને પંચાંગ ભાવે હું નમું. ૪૦

[illegible] દેવનિર્મિત [illegible],
જે શોભતા અરિહંત પરમાત્મા [illegible],
જે [illegible] વિખરાય [illegible],
એવા પ્રભુ અરિહંતને પંચાંગ ભાવે હું નમું. ૪૧

જે [illegible] અનાદિ [illegible],
તેથી થતા જે [illegible],
આત્મામાં જે નિજ રૂપમાં [illegible],
એવા પ્રભુ અરિહંતને પંચાંગ ભાવે હું નમું. ૪૨

જે નાથ [illegible],
જે [illegible],
જે [illegible],
એવા પ્રભુ અરિહંતને પંચાંગ ભાવે હું નમું. ૪૩

[illegible]
[illegible]
[illegible]
એવા પ્રભુ અરિહંતને પંચાંગ ભાવે હું નમું. ૪૪

[illegible]
[illegible]
[illegible]
એવા પ્રભુ અરિહંતને પંચાંગ ભાવે હું નમું. ૪૫

૧. પરમાત્મ-સ્તુતિ.

ધન્ય હો પરમોપકારી પ્રભુ! આ કાળમાં સંસારસમુદ્રમાં આપ નાવ-જહાજ સમાન છો. શ્રી જિનમંદિર, શ્રી જિન-પ્રતિમા જોતાં આજ મારે સોનાના [illegible]! આજ મારે [illegible] પીઠ [illegible]! આજ મારે ઘરે આનંદની અવધિ! [illegible] ના પૂજનના દર્શન થયાં! આજ કૃતકૃત્ય થયો! ચોત્રીશ અતિશય, પાંત્રીશ ગુણ [illegible] વાણી, પંચકલ્યાણ, [illegible] [illegible]

[illegible]

શ્રી સીમંધરસ્વામીને પત્ર.

[અવતરણિકા]

દુઃખમાં સહુ પ્રભુને ભજે, સુખમાં ભજે ન કોય;
જો સુખમાં પ્રભુને ભજે, તો દુઃખ કદાપિ હોય. ૧

ભાવાર્થ—જ્યારે મનુષ્યો ઉપર દુઃખના વાદળ ઘેરાય છે અને કોઈ પણ કોઈ જાતની [illegible] આદિ [illegible] કરે છે, ત્યારે ચારે બાજુના દુઃખથી ઘેરાયેલો [illegible] પરમાત્માને યાદ કરે છે [illegible] "[illegible]" [illegible] દુઃખ વખતે [illegible]

[illegible]

બહારથી ભલે સામગ્રી મોજુદ હોય, કોઈ જાતની રોક-ટોક ન હોય તો પણ જ્યાં સુધી અશાતા ભોગવાય ત્યાં સુધી અવસ્થામાં પણ જે મનુષ્ય ભજન કરે છે તેને તેના પ્રારબ્ધના પાપકર્મનો બંધ જ પડતો નથી તો પછી તેને ભવિષ્યમાં દુઃખ હોય જ ક્યાંથી? અર્થાત્ ન જ હોય

શ્રી પંચસૂત્રમાં પણ કહ્યું છે કે- જે જીવ અરિહંતાદિ ચારનું શરણ સ્વીકારે છે, પોતાના પાપકર્મોની નિંદા-ગર્હા કરે છે અને સ્વપરના સુકૃતોનું અનુમોદન કરે છે તથા વિધિપૂર્વક એ ત્રણ બાબતોને ઉજ્જવળ કરે છે, જે પ્રાણીને કહ્યું છે, એ પ્રમાણે અમલ કરે છે, તે પ્રાણી અનુકૂળ અર્થાત્ ઉંડાણથી એ ત્રણનું ચિંતન, મનન, પરાવર્તન કરે છે તેના અશુભ કર્મોનો ક્ષય થાય છે અને પુણ્યોદયમાંથી પુણ્ય પુષ્ટ થાય છે. શુભ કર્મોનો અનુબંધ પડે છે અને તે અનુબંધ નિયમા અનુત્તર ગુણોને પ્રગટ કરે છે તેથી એ આત્મા સંસારમાં પણ વિશિષ્ટ પ્રકારના સુખોનો ભોગી બની પરંપરાએ મોક્ષસુખનો ભોક્તા બને છે.

અર્થાત્ ધર્મનો જેણે સ્વીકાર કર્યો તેને પછી કોઈ દુઃખ રહેતું નથી. એ ધર્મના સામર્થ્યના પ્રભાવને સમજીને અનુકૂળ સુખી અવસ્થામાં પણ ધર્મનું-સત્સંગનું અવશ્ય ચિંતન કરવું જોઈએ. ધર્મ અને અધર્મ સુખી અને દુઃખી થવામાં જ ભાગ ભજવે છે. એ વાત અનુભવ સિદ્ધ સદા સમજે છે.

શ્રી સીમંધરસ્વામીને પત્ર.

દુઃખ મેં સહુ પ્રભુકો ભજે, સુખમેં ભજે ન કોય ।
જો સુખમેં પ્રભુકો ભજે, તો દુઃખ કહાંસે હોય ॥

સ્વસ્તિ શ્રી મહાવિદેહ ક્ષેત્રે પુષ્કલાવતી વિજયે, પુંડરીકગિરી નગરે, મહાપ્રભુ સ્થાને, [illegible]

માનતા નથી-માન દેતા નથી. તે કર્મચારીઓની વિગત નીચે મુજબ છે.

અત્રે મનોજી પ્રધાન છે, ક્રોધાજી કોટવાળ છે, કુબુદ્ધિ પટેલ છે, મોહોજી હોજદાર છે, કામોજી દેસાઈ છે, માનોજી વજીર છે, લોભોજી કાજી છે, નિંદાજી ચાવડીઓ છે, માયાજી ખીજમતદાર છે, રાગ-દ્વેષ હવાલદાર છે, ઈર્ષ્યાજી શેઠ છે, મિથ્યાત્વ અમીર છે, તૃષ્ણાજી ઘડીઆળ છે.

ઉપરના તમામ કર્મચારીઓ તન-મનથી વફાદાર કામ બજાવતા નથી, આટલો સમય અમે પણ આ વાતથી વાકેફ હતા એટલે એમની વિરૂદ્ધતાથી અમારા મનમાં ન હતી. ઉલટા અમે તેમને અમારા પરમ મિત્ર માનીને તેમની સાથે વ્યવહાર કરતા હતા. એમ કરતાં કેટલોક સમય ગયા પછી અમારા એક હિતસ્વીની અમારા ઉપર કૃપા થઈ અને અમને તેણે મિત્રના વેશમાં રહેલા એ દુશ્મનોની પિછાણ કરાવી.

પણ એટલામાં તો કર્મપરિણામ રાજાનો ફુવ મોહપ્રકૃતિપતિ ખાસ મિત્ર અભિમાનથી [illegible] મહાબલિનો [illegible] દુષ્ટ [illegible] પરિગ્રહવાળો વગેરે [illegible] અમારાથી સાથે જ વેર બાંધીને પોતાને વશ કરી લીધું.

તે મોહપ્રકૃતિપતિની સાથે [illegible] એક દિવસ પણ [illegible] હતો અને તેણે અમારા [illegible] ઉપર [illegible] કરી નાખ્યા છે. તેની વિગત નીચે મુજબ છે.

આવ્યું. પરાભવ જ્ઞાનની તોપો ફુટવા લાગી. મોહરાજની ફોજમાં ભયંકર ત્રાસ ફેલાઇ ગયો.

મોહરાજા આખિ નિર્બલ બની ધર્મરાજાએ મોહને કેદખાને કરી નાખ્યો. તેના ખંડ ખંડ ટુકડા કરી નાખ્યા મોહરાજાનો પરાભવ થયો. ધર્મરાજના સૈન્યમાં ખુશાલી આવી ને જય જયકારનો નાદ સઘળા સ્થળોમાં વ્યાપી રહ્યો.

આ રીતે ધર્મરાજાએ વિજય મેળવ્યો [illegible] અને ચેતનને કુમતિથી છુટો કર્યો. [illegible] તેના [illegible] વધારી. સર્વત્ર જિનરાજની આજ્ઞા વર્તાણી અને તે વિજયવાળા આનંદથી રહેવા લાગી અને સૌ સુખ પામ્યા.

તે માટે ભવીને [illegible] છે, [illegible] અને અવિરતિ આદી જે [illegible] ધર્મરાજની [illegible] તે [illegible] અનુપમ અનુસાર જૈન [illegible] પામશે.

॥ ઇતિ [illegible] ॥

વખત કાપોત લેશ્યામાં, કોઈ વખત ધર્મધ્યાનમાં, કોઈ વખત ઋદ્ધિમાનમાં, કોઈ વખત આર્તધ્યાનમાં, કોઈ વખત માયાકપટમાં, કોઈ વખત વિષયસુખમાં કોઈ વખત વિકથા કરવામાં, એમ અનેક પ્રકારે હે જીવ! તું અશુભ ચિંતન કરીને તારા આત્માને કર્મના ભારથી ભારે બનાવી રહ્યો છે, આ રીતે અશુભ ચિંતવન કરીને કર્મ બાંધતા વહેલા છે પણ વિપાક કાળે તેને ભોગવતા તને ઘણું કષ્ટ ભોગવવું પડશે માટે તું વિચાર કર અને પાપી વિચારોથી અને આચારોથી પાછો ફર. તેમ જ તારું સાચું હિત સમાયેલું છે

અરે ચેતન! તું આટલો વિચાર કરીશ તો તને સમજાશે કે તારા દેહ અને [illegible] અણુ દૂર છે તે [illegible] દૂર છે.

હે આત્મન્! તું અખંડ છે, અરૂપ છે, સદા [illegible] છે, [illegible] છે, [illegible] છે [illegible] છે, [illegible] [illegible]

કેવળની [illegible] અનન્તગુણું જાણવું. જેઓ ધર્મોમાં રહેલું છે. ધર્મના જેઓ [illegible] અનન્ત ક્રિયા[illegible] અનંત [illegible] અને અનંત નિધાન [illegible] છે તે [illegible] અને [illegible] કરતાં પણ અનન્ત [illegible] ધર્મ માટે [illegible] હું કોઈપણ પુરુષાર્થ કરતો નથી, કે તારી [illegible] છે તેવો હું [illegible] વિના વિચાર કર નહીં. હે ભગવન! તને કેમ થાય છે કે- હું પોતે [illegible] થઈ, [illegible] થઈ, પોતે અધિકારી થઈ, [illegible] અધિપતિ થઈ, દેવતાને વશ કરું અને [illegible] તેમ [illegible] તમને [illegible] કહું, પણ તારી આ [illegible] અને [illegible] અનંત ગુણ અને [illegible] પણ બહુ [illegible] છે. [illegible] અને [illegible] રહેતા નથી.

હે ભગવન! [illegible]

[illegible] હે ભગવન! [illegible]

જેમ જેવાં કર્મ બાંધે છે, તે જેમ તેવી રીતે કર્મ ભોગવે છે. માટે હે મિત્ર! તું વિચાર તો કર કે આ મનુષ્યનો જન્મ આર્યદેશ, ઉત્તમ કુળ, આયુષ્યનો અવતાર, ધીરતા પ્રકૃતિ વગેરે મોટા પુણ્યે પામ્યો છે. તો હવે ક્ષણિક સંસારિક વિષયસુખમાં લપટાઈને આ માટે ચિંતામણિ રત્નને હાથમાંથી ફેંકી દે છે? અને એમ કરીશ તો તારું કામ કેવી રીતે સિદ્ધ થશે?

[illegible]

[illegible]

[illegible]

હું ચેતન છું અને પુદ્ગલનો સ્વભાવ અચેતન છે

હું અરૂપી છું અને પુદ્ગલ રૂપી છે. મારો સ્વભાવ જ્ઞાનાદિ ચેતના લક્ષણ છે. પુદ્ગલનો સ્વભાવ જડ છે.

હું અમૂર્ત છું, પુદ્ગલ મૂર્ત છે

હું સ્વાભાવિક છું, પુદ્ગલ વૈભાવિક છે

હું પવિત્ર છું, પુદ્ગલ અપવિત્ર છે

મારો સ્વભાવ શાશ્વત છે અને મને જે પૌદ્ગલિક વસ્તુ મળી છે તે બધું અશાશ્વત છે

હું જ્ઞાનાદિ સ્વરૂપ છું, પુદ્ગલ પૂરણ-ગલન સ્વરૂપ છે

ક્યારે પણ સ્વરૂપથી વિચલિત ન થવું એવો મારો અચલિત સ્વભાવ છે.

મારું સ્વરૂપ જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રમય છે અને પુદ્ગલ સ્વરૂપ વર્ણ-ગંધાદિ રૂપ છે

હું દ્વંદ્વ-વિહીન છું.

હું શુદ્ધ છું, જ્ઞાનાનંદી છું.

હું નિર્વિકાર ચૈતન્ય અને નિરંજન સ્વરૂપ છું.

મારું સ્વરૂપ પુદ્ગલથી ન્યારું છે

હું કેવળ ચૈતન્ય છું, આ દેહથી ભિન્ન સ્વરૂપ છું.

આ બધા [illegible] છે તે મારું સ્વરૂપ નથી, હું એનાથી ન્યારો છું.

હું ઔદયિક ભાવથી રહિત છું, તેથી અક્ષય છું.

હું મન-વચન-કાયાના યોગથી રહિત છું. તેથી અયોગી છું.

વિભાવદશાના શુભાશુભ યોગથી રહિત છું તેથી અયોગી છું.

હું કર્મરૂપી રોગથી રહિત છું. તેથી અરોગી છું

હું કોઈનો છેદ્યો છેદાઉં એવો નથી તેથી અછેદી છું

હું પુદ્ગલ [illegible] [illegible] [illegible] વેદથી રહિત છું માટે અવેદી છું.

હું કોઈનો ભેદ્યો ભેદાઉં નહિ માટે અભેદ છું

હું આત્મસ્વરૂપમાં ખેદ પામું નહિ માટે અખેદી છું.

મારે વળી કોઈ [illegible] નથી. તેથી [illegible] છું.

હું [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] સહિત છું [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છું. તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] નથી.

હું [illegible] [illegible] રહિત [illegible] છું. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે.

[illegible] [illegible] છું, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] રહિત [illegible] [illegible] [illegible] છું.

હું અનાદિ છું, અર્થાત્ મારો કોઈ કાળે આદિપણું નથી. હું મારા સ્વદ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયાદિક વડે અનંત કાળ અનાદિપણે વર્તું છું.

હું અચ્છેદ્ય છું અર્થાત્ કોઈનો કાપ્યો ન કપું એવા અનંત ચૈતન્ય શક્તિનો ધણી છું.

હું સ્વરૂપ વસ્તુનો કુંઠીત ન કુંઠાઉં તેવો અને અવ્યાબાધ નિર્ભય છું, અર્થાત્ સ્વરૂપ બાધાથી રહિત મારા અનંત પારિણામિક ભાવે વર્તી રહ્યો છું.

હું અનાહત છું અર્થાત્ શુભાશુભ વિભાવ સ્વરૂપ આઘાતથી રહિત છું. જેમ ઘડાને કોઈ કાળે પણ શુદ્ધ સ્વભાવે જોતાં તો વસ્તુતઃ દ્રવ્ય નિર્મળ છે, તેમ હું પણ મારા સ્વભાવે નિર્મળ, નિર્લેપ છું.

હું અરૂપી છું કારણ કે મારું સ્વરૂપ રૂપાદિકના લક્ષણમાં ન આવે તેવું છે.

હું અવેદી છું અર્થાત્ વેદોદય આદિથી રહિત છું.

હું દેહાદિકથી ભિન્ન છું, કારણ કે હું મારા જ્ઞાને કરીને દેહાદિકનું સ્વરૂપ જેમ છે તેમ જાણી રહ્યો છું.

હું દ્રવ્યે નિર્મળ છું, અર્થાત્ સ્વરૂપ મલિનતા રહિત છું.

હું નિત્ય છું કારણ અને અનંત કાળ ... રહિત નિરંતર છું.

આવી રીતે હું સ્વરૂપ ભાવના ભાવું છું.

પ્રભુની આજ્ઞા પંચાચારના પાલન સ્વરૂપ છે, તેથી પંચાચારના પાલનનો ભાર પણ નમસ્કાર છે, એમ કહી શકાય.

પ્રભુની આજ્ઞા ક્ષમાદિ દશ પ્રકારના ધર્મના પાલન સ્વરૂપ છે, તેથી ક્ષમાદિ દશ પ્રકારના ધર્મપાલનનો ભાર પણ નમસ્કાર છે, એમ કહી શકાય

પ્રભુની આજ્ઞા ષડાવશ્યકના પાલન સ્વરૂપ છે, તેથી ષડાવશ્યકના પાલનનો ભાર પણ નમસ્કાર છે, એમ કહી શકાય.

પ્રભુની આજ્ઞા અહિંસા, સંયમ અને બાર પ્રકારના તપ સ્વરૂપ છે, તેથી અહિંસાદિ ધર્મના પાલનનો તથા સંયમનો ભાર પણ નમસ્કાર છે અને બાર પ્રકારના તપ-ધર્મનો ભાર પણ નમસ્કાર છે એમ કહી શકાય.

પ્રભુની આજ્ઞા [illegible] [illegible] [illegible] સુક્ષેત્રમાં [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] પાંગળાં, લૂલા-લંગડા, [illegible], [illegible] અને [illegible] આદિ દુઃખ-[illegible] દેય [illegible] કરવા સ્વરૂપ છે તેના અનુકંપ-[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] કરવું તેનો ભાર પણ નમસ્કાર છે, એમ કહી શકાય.

પ્રભુની આજ્ઞા જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રરૂપ રત્નત્રયીના પાલન સ્વરૂપ છે. તેથી રત્નત્રયીનું આરાધન કરવું તેનો ભાર પણ નમસ્કાર છે

પાલન સ્વરૂપ છે, તેથી આજ્ઞા-રક્ષણનો લાભ પણ નમસ્કાર છે, એમ કહી શકાય.

ટુંકામાં કહેવું હોય તો જ્યાં જ્યાં પ્રસંગ હોવાથી પણ આવશ્યક છે, ત્યાં ત્યાં તેનો અંતિમ ભાવ નમસ્કાર છે

બીજ ધૂરંધર પ્રયોજન નમસ્કાર ભાવની સિદ્ધિ કરવા માટે છે.

જો નમસ્કારને વિષે રતિ ન થઈ તો દીર્ઘ તપ પણ તપની શ્રેણીમાં આવતો નથી. પણ માત્ર કાયકષ્ટમાં જ તેની ગણતરી થાય છે, જો નમસ્કારને વિષે રતિ ન થઈ તો ઘણું પણ જ્ઞાન જ્ઞાનમાં નહિ પણ અજ્ઞાનમાં ગણાય છે. જો નમસ્કારને વિષે રતિ ન થઈ તો ચારિત્રનું પાલન પણ નિષ્ફળ બને છે*

તમામ ધર્માનુષ્ઠાનોના મૂળમાં નમસ્કારભાવ હોય તે શુદ્ધ ધર્માનુષ્ઠાન ગણાય છે

બીજ જો કે સારું હોય, પણ જો તે કાચું અને કાણું હોય તો તેમાંથી જેમ કંઈ ઊગી શકતું નથી અને ફળ ફૂલને આપનારું થાય છે, તેમ ધર્માનુષ્ઠાનોનાં મૂળમાં જો નમસ્કાર ભાવ હોય તો તે અનુષ્ઠાન ઈષ્ટ ફળ પ્રદ બને છે.

* [illegible]

[illegible]

આમાં ચાર અતિરૂપ સંસાર એટલે ખરાબ નથી. સંસારની ચાર ગતિમાં એ નમસ્કારભાવની ધર્મની સાધના થયે અને જો એને શુભ બનાવવામાં આવે તો તે સંસાર નિંદવા લાયક નથી. પણ તે અપેક્ષાએ તો તે વખાણવા લાયક પણ બને છે.

જેમકે વિદેહીને સંસારની ચારે ગતિમાં સિદ્ધિગતિની પ્રાપ્તિ થઈ શકવી શક્ય છે, તેથી તે દૃષ્ટિએ તો તે વખાણવા લાયક રહે છે.

ચાર ગતિને શુભ બનાવનાર નમસ્કારભાવ છે અને ચાર ગતિને અશુભ બનાવનાર અહંકારભાવ છે

હવે ચાર કષાય એટલે ક્રોધ, માન, માયા, અને લોભ અને પાંચ વિષયો એટલે શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શ આ ચાર કષાય જનિત તથા પાંચ વિષય જનિત [illegible]

ક્રોધ ઉપર વિજય—

[illegible]

તેથી આર ધ્યાનરૂપ સંસાર તેને કંઈ પણ કરવા સમર્થ તો નથી એમ કહેવાનું [illegible] જે તાત્પર્ય છે તે ભાવાથી વહેલે સમજી શકાય તેમ છે

આ રીતે નમસ્કારથી આર્ત ધ્યાન ટળાય છે અને ક્ષમાદિ ચાર ભાવો પુષ્ટ થાય છે

બીજી રીતે કહેવું હોય તો ધ્યાન કે જે [illegible] મૂળ છે તે નમસ્કારથી ટળાય છે અને ક્ષમાદિ ચાર ભાવો કે જે ધર્મનું સ્વરૂપ છે તે નમસ્કારથી પુષ્ટ બને છે

ક્ષમાદિને પુષ્ટ કરવા માટે નમસ્કારભાવ એ અનિવાર્ય સાધન છે-ક્ષમાદિની વૃદ્ધિ માટે તે ઘણું અદ્ભુત સાધન છે. આ ક્ષમાદિભાવો જેના પ્રભાવથી [illegible] છે કે તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] બને છે જેના [illegible] [illegible] છે

નમસ્કારભાવ અહંકાર [illegible] [illegible] નાશ કરે છે

[illegible] અહંકાર [illegible] છે અને [illegible] [illegible] કહ્યું છે [illegible] છે

[illegible] અહંકાર [illegible] છે

અર્થાત્ અંતર ચક્ષુથી જેણે પરમાત્માની અનંત જ્યોતિનું દર્શન કર્યું છે, અથવા પ્રથમ તેનું ચિંતન કર્યું છે અને પછી દર્શનની જેને તમન્ના-તીવ્ર લાલસા થઈ છે તેને બીજા રૂપની નિસ્તેજ, અંદરથી અશુચિપૂર્ણ અને મલિન એ દુઃખદાયક એવા નિઃસાર રૂપનું આકર્ષણ કેવી રીતે રહે?

દીપકની જ્યોતિમાં આકર્ષિત થયેલો પતંગ શું બીજા પ્રદીપોની આહુતી નથી આપતો? તેવી રીતે પ્રભુરૂપને જેની આત્મા પણ પ્રભુના રૂપના ધ્યાનમાં પોતાના તન મન હોમીને આહુતિ [illegible] અને પ્રભુના કાર્યમાં પોતાનું સર્વસ્વ અર્પણ કરે છે.

મોહ ઉપર વિજય—

(૩) લાકડું અને પત્થરની [illegible] જેને [illegible] છે. તેનામાં અશુચિથી અને દુર્ગંધથી [illegible] [illegible] સ્ત્રીની રતિ અને પ્રીતિ કેવી રીતે હો!

માટીની પુતળી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કેવી રીતે પ્રીતિ કરે? અર્થાત્ ન જ કરે

[illegible] ઉપર વિજય—

(૪) [illegible]

નમસ્કારથી જેનું ચિત્ત વાસિત છે, તે જ શુભ અર્થ-
અર્થ બન્ધવાદને પાત્ર છે, અને તે જ શુભ અર્થમાં મહા
પુણ્યશાળી છે. નમસ્કારવાસિત ચિત્તમાં રૌદ્ર પણ આર્ત-
ધ્યાન-રૌદ્રધ્યાન આદિ અશુભ ધ્યાન હોતું નથી અને તેથી
તેના પરિણામે થતી દુર્ગતિ પણ તેને હોતી નથી. આ
રીતે નમસ્કારભાવ શુભને મહાન અને [illegible]
કરાવે છે, અને પાપપત્રની પ્રતિરૂપ [illegible]
[illegible] લાવનારો બને છે.

જેમ કાચા ઘડામાં ભરેલું પાણી ટકતું નથી તેમ નમ-
સ્કારથી વાસિત થયેલ અન્તઃકરણમાં પાપરૂપી જળ ટકી
શકતું નથી.

અથવા જેની [illegible]
[illegible]

જેમ [illegible]
[illegible]

[illegible]

અને [illegible] મુજબ આત્મવિકાસના અનેક પ્રકાર બતાવ્યા છે. આત્મવિકાસનાં તે બધાં કારણોના મૂળમાં શ્રી નમસ્કાર મંત્ર રહેલો છે. એના જાપથી [illegible] જીવનવિકાસનું સાચું [illegible] બને છે. અને જે રીતે આરાધનામાં આગળ વધતાં [illegible] ગુણસ્થાનકોની પ્રાપ્તિ કરતાં અંતે જીવ પરમાત્મ પદ પ્રાપ્ત કરવા પણ ભાગ્યશાળી બને છે.

અનુભવી ગુરુ દ્વારા વિધિપૂર્વક પ્રાપ્ત કરી શ્રી નમસ્કાર મંત્રનું પુનઃ પુનઃ સ્મરણ—રટણ કરવું તે જાપ છે. આ જાપ જેમ જેમ આત્મામાં [illegible] છે, તેમ તેમ તેનો પ્રભાવ [illegible] અનુભવાય છે.

હવે આપણે અહીં તે સંબંધી કેટલુંક વિચાર કરીશું.

[illegible]

[illegible]

---

૧ [illegible]

સુગંધી દ્રવ્યોનો ધૂપ તથા ઘીનો દીવો અગાઉ-થીજ મૂક વો જરૂરનું છે. આ બધું મનની પ્રસન્નતા તથા સ્થિરતાને પણ હેતુભૂત છે.

જ્યાં જાપ કરવાનો છે તે સ્થાનમાં જાપ માટે એક ઊનનું આસન રાખવું જરૂરી છે તે આસન ઉપર બેસીને જાપ કરવો. બની શકે તો તે આસન શ્વેત [illegible] હોવું. એ આસન ઉપર બીજું [illegible] [illegible] પણ શ્વેત સુતરની ટોપ [illegible] [illegible] પ્રતીક છે અને શાંતિના [illegible] [illegible] [illegible] પણ [illegible]

[illegible]

[illegible] ઉપર મિલે છે ખરી અને તેમાંથી પીનારું [illegible] પણ કરે છે. પરંતુ અવસર આવે તુરત જ [illegible] જાય છે પણ અંત સુધી તેમાં જ કોઈ રહેતું નથી [illegible] તેનો કોઈ રીતે નાશ થઈ શકતો નથી.

જ્યારે અવિવેકી મનુષ્યને ઉંઘના [illegible] આવવામાં આવી છે. જેમ કે ઉંઘનો [illegible] ઉંઘના [illegible] લીન થઈને તેમાં [illegible] જાય છે અને [illegible] જાય છે કે તે અંતે તેમાં જ [illegible] છે.

અવિવેકીનું મન શાંત અને [illegible] રહેતું નથી [illegible] તથા વિવેકીનું [illegible] પરિણામ છે તેથી જ [illegible] વારંવાર [illegible] કરવામાં આવ્યું છે.

હું [illegible]

પ [illegible]

જ પરમાત્મા છે. આપણા આત્મામાં જ પરમાત્મપણું છુપાયેલું છે. પણ અજ્ઞાનવશ થી કોઇ એ વાતને જાણી શકાતા નથી. જેમ કોઈ ચક્રવર્તીએ ભિખારીનો વેશ ધારણ કરી હોય, ત્યારે સામાન્ય માણસ એને મૂળ સ્વરૂપમાં ઓળખી શકે નહિ. તેમ અંદરથી આપણો આત્મા પરમાત્મા હોવા છતાં આપણે અજ્ઞાનતાથી તેને ઓળખી શકતા નથી. જ્ઞાનીઓ આ વાતને બકરાના ટોળામાં ઉછરેલા સિંહના દૃષ્ટાંતથી નીચે પ્રમાણે સમજાવે છે.

એક સિંહનું બચ્ચું જન્મથી જ બકરાના ટોળામાં ઉછર્યું હતું. તેથી તેને એમ જ થઇ ગયું કે હું પણ બકરું જ છું. એક વખત તેણે બીજા સિંહને જોયો અને તે સિંહના કહેવાથી તેને ભાન થયું કે હું બકરું નથી મારી જાત જુદી જ છે. હું તો સિંહ છું. એવું ભાન થતાંની સાથે જ તેની બધી નબળાઈ ચાલી ગઈ અને તેનામાં સિંહનું પરાક્રમ પણ પ્રગટી નીકળ્યું.

તેવી જ રીતે આપણી અજ્ઞાનતા ટાળવાનો ઉપાય પરમેશ્વરનું ધ્યાન કરવું તે છે. ઈશ્વરના સ્વરૂપનું ચિંતન કરવાથી અજ્ઞાનતા દૂર થાય છે. [illegible] નિરંજન નિરાકાર [illegible] તેના સ્વરૂપનું ચિંતન કરતાં કરતાં [illegible] એક દિવસ એવું ભાન થાય છે કે હું પણ તેના જેવું જ સ્વરૂપ છું. હું પણ આ પરમેશ્વર [illegible] જ છું. એક એવો દિવસ [illegible] ધ્યાન કરે છે અને તેના જેવો જ થાય [illegible] પરમેશ્વરનું ધ્યાન કરતાં આત્મા પરમેશ્વર સ્વરૂપ થાય છે.

વિધિપૂર્વક થી નમસ્કારના [illegible] કરવાથી [illegible]પૂર્વક તેમાં ઊંડા ઊતરવાથી, વળી [illegible] અને અનન્ત ઉત્કંઠા ધારણ કરવાથી [illegible] માનવજીવનમાં આ કાર્ય કોઈથી [illegible] તેવું [illegible] થવાથી, અને તેને સિદ્ધ કરવા માટે [illegible] આનંદપૂર્વક પાલન કરવાથી [illegible] તેમજ નાસ્તિવાદ ન થતાં ધૈર્ય ધારણ કરવાથી [illegible] માટે આ કાર્ય સિદ્ધ કરવું જ જે [illegible] ધારણ કરવાથી તથા આ વિષયના અનુભવી [illegible] પુરુષો પાસેથી જ્ઞાન મેળવવા માટે [illegible] તત્પર રહેવાથી, ઉપેક્ષા [illegible] જીવનમાં સતત અભ્યાસના ભાવનો [illegible] આ કાર્ય જરૂર કોઈ દિવસ [illegible]

આ રીતે [illegible] માર્ગમાં પ્રવેશ કરી છે. તેમાં [illegible] છે અને અંતે તેના પારને પણ પામી શકાય છે.

આમાં ધીરજ, [illegible] અને અનુભવપૂર્વકની [illegible] જરૂરી છે [illegible] અનુભવીઓની [illegible] રહેવા [illegible] તત્પર રહેવાથી અને તેનાં [illegible] [illegible] આ [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] અનુભવ [illegible]

વામાં આવે છે. આ જાપ મધુર સ્વરે [illegible]પૂર્વક કરીને કરવો. આમ જાપથી ચિત્ત સ્થિર શાન્ત બને છે. આ જાપ વચનપ્રધાન છે. તેને વાચિક જાપ પણ કહેવામાં આવે છે.

આ જાપ સારી રીતે સિદ્ધ કર્યા પછી [illegible] જાપ થાય; તેને 'ઉપાંશુ' કહેવામાં આવે છે

ઉપાંશુ જાપનું લક્ષણ—

'ઉપાંશુસ્તુ પરૈરશ્રૂયમાણોઽન્તર્જલ્પરૂપઃ' ।

—બીજાઓ ન સાંભળી શકે એવો પણ અંતર્જલ્પરૂપ હોય તે ઉપાંશુ. આમાં હોઠ, દાંત વગેરેનો વ્યાપાર તો ચાલુ હોય છે, પણ પ્રગટ અવાજ હોતો નથી. આ જાપમાં વચનની નિવૃત્તિ થાય છે. કાયાની પ્રવૃત્તિ તેમાં પ્રધાન હોય છે.

આ જાપની સિદ્ધિ થયા પછી ક્રમશઃ '[illegible]' પૂર્વક જાપ થાય તેને 'માનસ' જાપ કહેવામાં આવે છે.

માનસ જાપનું લક્ષણ—

'માનસો મનોમાત્રવૃત્તિનિર્વૃત્તઃ સ્વસંવેદ્યઃ' ।

—માનસ જાપ તેને કહેવામાં આવે છે કે જે માત્ર મનની વૃત્તિઓ વડે જ થાય છે અને પોતાને જ તેનો અનુભવ થઈ શકે છે. આ જાપમાં વચન અને કાયાની પ્રવૃત્તિ નિવૃત્ત થાય છે. આમાં કેવળ મનનો વ્યાપાર [illegible]

[illegible] પરનો [illegible] રૂપને આપનારો [illegible] છે [illegible] કિયા છે, તેનો અર્થ [illegible] છે. 'અરિહંત સિદ્ધ આયરિય ઉવજ્ઝાય [illegible]' એ પાંચ અક્ષર આવ્યા. તેમ જ [illegible] 'અરિહંત સિદ્ધ' એ [illegible] 'અરિહંત' એ [illegible] નવકારના આદિ અક્ષર 'અ' [illegible] તો ઉપચારથી [illegible]

નવકારના [illegible] નવકારના [illegible] છે. તે [illegible] નવકારના [illegible] આવ્યું છે [illegible] અને [illegible]

અને [illegible] પંચાચારનું પાલન [illegible] રહ્યા છે એ આચાર્યનું [illegible] જોઈએ

નમો ઉવજ્ઝાયાણં [illegible] ઉપાધ્યાય મહારાજ [illegible] શાસ્ત્ર [illegible] રહ્યા છે, એ [illegible] જોઈએ

નમો લોએ સવ્વસાહૂણં [illegible] પીળ, [illegible] દરેક [illegible] મહાત્માઓનું [illegible] જોઈએ

એસો પંચનમુક્કારો [illegible] છે, અને [illegible]

[illegible]

[illegible] છે કે—

[illegible]

અનાદિ છે. તે સંસાર અનાદિ કર્મસંબંધથી ઉત્પન્ન થયેલો છે. કર્મસંબંધથી ઉત્પન્ન થયેલ હોવાથી તે સંસાર દુઃખરૂપ છે, દુઃખના ફળવાળો અને દુઃખનો જ અનુબંધ કરાવનાર છે. કર્મથી ઉત્પન્ન થયેલ અને દુઃખરૂપ [illegible] કરવાનો ઉપાય શુદ્ધ ધર્મ [illegible] તે છે. શુદ્ધ ધર્મની પ્રાપ્તિ પાપકર્મના નાશથી થાય છે અને પાપકર્મનો નાશ તથાભવ્યત્વાદિ ભાવોના પરિપાકથી થાય છે. તે તથાભવ્યત્વાદિ ભાવોને પરિપાક કરવાના ઉપાયો નીચે પ્રમાણે છે.

(૧) 'ચતુઃશરણગમન'—શ્રી અરિહંતાદિ ચારનું શરણું લેવું તે.

(૨) 'દુષ્કૃતગર્હા'—પોતાના પાપોની નિંદા-ગર્હા કરવી તે.

(૩) 'સુકૃતની અનુમોદના'—[illegible] સુકૃતની અનુમોદના કરવી તે.

[illegible]

[illegible]

શુદ્ધ પરિણામને કારણે, આત્માનાં કારણ [illegible] ભિન્ન છે.
[illegible] કારણ અરિહંતનું, [illegible] એ૦ ૪

જે ઉપાદાનનાં કારણ, ઉપાદાન અવિકલ છે.
[illegible] પુષ્ટકારણ [illegible] એ૦ ૫

કારણ બીજું જાણે સિદ્ધનું, [illegible]
[illegible] જ્ઞાન આનંદ ભરપૂર છે. એ૦ ૬

[illegible] ૪

[illegible] પરિણામને શુદ્ધ કરવા માટે [illegible] અવિકલ [illegible] ભિન્ન છે. ૪

જે અવિકલ [illegible] ૫

[illegible] ૬

[illegible] નથી [illegible]
[illegible] નહિ [illegible]

[illegible] પણ [illegible]
[illegible] ને [illegible]

[illegible] નહિ [illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]

— —

[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

श्री-सोमसुंदरसूरि-विरचितं

गुणानुराग-कुलकम् ।

सयल-कल्लाण-निलयं, नमिऊण तित्थनाह-पय-कमलं ।
पर-गुण-गहण-सरूवं, भणामि सोहग्ग-सिरि-जणयं ॥ १ ॥

અર્થ:-સકલ કલ્યાણનું નિવાસસ્થાન એવા તીર્થંકર ભગવાનના ચરણકમળને નમસ્કાર કરીને સૌભાગ્ય અને સંપત્તિને કરનારું એવું બીજાના ગુણોને ગ્રહણ કરવા સ્વરૂપ કહું છું. ૧

उत्तमगुणाणुराओ, निवसइ हिययम्मि जस्स पुरिसस्स ।
आतित्थयरपयाओ, न दुल्लहा तस्स रिद्धीओ ॥ २ ॥

અર્થ:-જે પુરુષના હૃદયમાં ઉત્તમ ગુણાનુરાગ વસેલો છે, તેને તીર્થંકર પદવી સુધીની રિદ્ધિઓ દુર્લભ નથી. ૨

ते धन्ना ते पुन्ना, तेसु पणामो हविज्ज मह निच्चं ।
जेसिं गुणाणुराओ, अकित्तिमो होइ अणवरयं ॥ ३ ॥

અર્થ:-તેઓ ધન્ય છે, તેઓ પુણ્યશાળી છે, તેઓને મારો નિરંતર પ્રણામ હો, કે જેઓને નિરંતર અકૃત્રિમ ગુણાનુરાગ રહેલો છે. ૩

पढमा धम्मसमिज्झा, पुरिसा मज्झिमुत्तमा लोए ।
उत्तमउत्तम उत्तम मज्झिम भावा य सव्वेसिं ॥ १३ ॥

અર્થ:—ચાર પ્રકારના મનુષ્યો પ્રાયઃ હોય છે. ૧ સર્વોત્તમોત્તમ, ૨ ઉત્તમોત્તમ ૩ ઉત્તમ ૪ મધ્યમ. આ ચાર ભેદવાળા મનુષ્યોની તો [illegible] કરવી જોઈએ. ૧૩

अहम अहमाहमा, पुरुसा धम्मरहिया दुरिया ।
विय न निंदणिज्जा, किंतु दया तेसु कायव्वा ॥ १४ ॥

અર્થ:—પાંચમા પ્રકારના જે અધમ હોય છે તથા છઠ્ઠા પ્રકારના જે અધમાધમ હોય છે ધર્મરહિત છે, તેઓની પણ નિંદા તો ન જ કરવી જોઈએ, કિન્તુ તેઓની ઉપર દયા કરવી જોઈએ. ૧૪

पंचंगुपसरकुरुपण,—वेहीणं गुरुदिसावेहाणं ।
उवएसं मन्नमाणो, मग्गुलग्गपवेहीण ॥ १५ ॥
अवस्स हेयपाणो, सव्वपयारेहिं जो पर जीव ।
मग्गुरुकमो पुण, सो पुरिसो मज्झिमो ॥ १६ ॥

અર્થ:— [illegible]

—: પાણી પહેલા પાળ બાંધો. :—

હે બુદ્ધિમાન માનવ !

[illegible] ત્યારે તું શું કરીશ ?

[illegible] ત્યારે તું શું કરીશ ?

[illegible] ત્યારે તું શું કરીશ ?

[illegible] ત્યારે તું શું કરીશ ?

રે. માટે આવી અવસ્થામાં ભગવતી [illegible] પ્રયોગ કરી લેવા માટે વિચાર કર. [illegible] કેવું આવું કરી દે. [illegible] નિદ્રાથી [illegible] સ્વપ્નમાં [illegible] [illegible] તે [illegible] [illegible] [illegible] સુખ અને શાંતિ [illegible] આનંદને અનુભવનારો તું બની જઈશ.

(“[illegible]” [illegible])

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

તું [illegible], [illegible] ભાવની [illegible], અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

(૧૨) આત્મનિરીક્ષણ :-

ભાઈ ! તારું જીવનસર્વસ્વ [illegible] છે ? તેને તું [illegible] [illegible] વિચાર. તું [illegible] [illegible] ! તારે [illegible] [illegible] છે ? તું શું [illegible] [illegible] છે ? અને તારે શું [illegible] [illegible] ! [illegible] વારંવાર નિરીક્ષણ કર. અનાદિ [illegible] તેં [illegible] [illegible] [illegible] તું [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તું [illegible] [illegible].

(૧૩) ઇન્દ્રિયનિગ્રહ :-

[illegible] ! તું [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] તને [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ! તને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે, [illegible] [illegible] તું [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. તને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે. [illegible] તું [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

ઉત્તમ સાધકને યોગ્ય ક્ષમાદિ ધર્મના ૧૦ પ્રકાર

૧ ક્ષમા—અપરાધી ઉપર [illegible] પણ [illegible] નહિ [illegible] જેમ [illegible] તેમ [illegible] શક્તિના પૂર્વક [illegible] પ્રવૃત્તિ કે નિવૃત્તિ [illegible] અને [illegible] પ્રભુના પવિત્ર વચનનો [illegible] આત્માનો [illegible] ધર્મ [illegible] શક્તિના [illegible] તેને ઉત્તમ ક્ષમાધર્મ [illegible]

૨ મૃદુતા—જાતિમદ, કુળમદ, [illegible] અને [illegible] મૃદુતા [illegible]

૩ [illegible]

સંઘમાં પણ વેર-વિરોધ રાખવો નહિ, સહુને મિત્રવત્ લેખવા, તેમને બનતી મદદ આપવી અને ગુણવાનને દેખી મનમાં પ્રમુદિત થવું, પાપી ઉપર પણ દ્વેષ ન કરવો તે શૌચ નામનો ધર્મ છે.

૯ નિષ્પરિગ્રહતા-જેથી મૂર્છા ઉત્પન્ન થાય એવી કોઈ પણ વસ્તુનો સંગ્રહ નહિ કરવો. પરિગ્રહને અનર્થકારી જાણી તેનાથી દૂર રહેવું, કમળની પેઠે નિર્લેપપણું ધારવું, પરપુદ્ગલને તજી નિઃસ્પૃહપણું આદરવું તેનું નામ નિષ્પરિગ્રહતા છે.

૧૦ બ્રહ્મચર્ય-નિર્મળ મન વચન અને કાયાથી [illegible] જેવા પરિણામે દુઃખદાયક વિષયરસનો ત્યાગ કરી નિર્વિકારપણું યાને નિર્વિકારપણું આદરવું [illegible] [illegible] જેથી [illegible] તજી [illegible] [illegible] દૂર-[illegible] [illegible] ત્યાગ કરવો, [illegible] [illegible] રહેવું અને [illegible] [illegible] તે બ્રહ્મચર્ય નામનો ધર્મ છે.

આ દશવિધ ઉત્તમ ધર્મના [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે. આ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ધર્મ છે.

પ્રવૃત્તિનો અધિકાર નિવૃત્તિ થયા વિના જેવી રીતે આવતી નથી, જેમ ઇન્દ્રિયસંયમવાળા કહે છે કે કર્મવિપાક પ્રાપ્ત થયા વિના જે દશા આવતી નથી, તેમ દુષ્કર્મ-પુદ્ગલવાળા કહે છે. કર્મસ્થિતિ લઘુ થયા વિના અથવા કર્મસ્થિતિનો પરિપાક થયા વિના જે દશા પ્રાપ્ત થતી નથી તેમ શ્રી જિનમતના જ્ઞાતાઓ કહે છે કે જેવા અપુનર્બંધક આત્માઓજ તત્વથી ધર્મના અધિકારી છે અને તેઓના પ્રતિ કરેલો ઉપદેશ જ પ્રાયઃ સફળ થાય છે, એમ શાસ્ત્રકારો ફરમાવે છે.

પ્રાતઃ ધર્મજાગરિકા [આત્મચિંતન]

• હું કોણ છું ? મારી કઈ જાત છે ? મારે કયું કુળ છે ? મારા દેવ કોણ છે ? ગુરુ કોણ છે ? મારો ધર્મ કયો છે ? મારે અભિગ્રહ કયા ? મારી અવસ્થા શું છે ? [illegible] કર્તવ્ય કર્યું કે નહીં ? [illegible] કર્યું કે શું ? મારે કર્તવ્ય [illegible] નહિ કે શું ? [illegible] શક્તિ છતાં [illegible] છું કે શું ? [illegible] મારે [illegible] છે ? અને હું [illegible] મારે [illegible] છે, તો શું ? [illegible] નહીં ?

આ પ્રમાણે નિરંતર [illegible] અવશ્ય [illegible].

એમ આત્મધન હરવામાં હિંસા કહ્યું છે. આત્મિક ધન દેવાંગોને પણ દુર્લભ છે, ફરી ફરી મળી શકે તેમ નથી. એ તો મહાન પુરુષોને પરમ ચિંતામણિ રત્ન જેમ મળે તો દેવ-ગુરુ કૃપાથી મળી શકે છે. માટે [illegible]

મહાપુણ્યયોગે (પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય યોગે) મળનારી સામગ્રી.

૧ થી ૫ [illegible] પાંચે ઇન્દ્રિયોની પ્રાપ્તિ
૬ મનુષ્યપણું.
૭ આર્યદેશમાં અવતાર
૮ ઉત્તમ જાતિ અને ઉત્તમ કુળની પ્રાપ્તિ
૯ જિનેશ્વર ભગવંત કથિત ધર્મની પ્રાપ્તિ
૧૦ [illegible]
૧૧ [illegible]
૧૨ [illegible]
૧૩ [illegible]
૧૪ [illegible]
૧૫ [illegible]
૧૬ [illegible]
૧૭ [illegible]
૧૮ [illegible]
૧૯ [illegible]
૨૦ [illegible]
૨૧ [illegible]
૨૨ [illegible]
૨૩ [illegible]
૨૪ [illegible]
૨૫ [illegible]
૨૬ [illegible]
૨૭ [illegible]
૨૮ [illegible]
૨૯ [illegible]
૩૦ [illegible]
૩૧ [illegible]
૩૨ [illegible]

કે આ પ્રમાણે વ્યુત્પત્તિ હોવાથી, ઘણી ખરાબ [illegible] [illegible] કેવું જોઈએ અને [illegible] [illegible] જોવું જોઈએ.

દુનિયાથી [illegible] મોટા [illegible] [illegible] દુનિયાથી [illegible] હોય છે.

મોટા મોટા [illegible] છે.

ખરાબ બોલવું, ખરાબ જોવું, ખરાબ [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]

પાત કે બીજી રીતે મરણ પણ થાય છે. આ રીતે
ધેં ક્રમ અનર્થોની વારંવાર વિચારણા કરવી

(૨ ક્રોધ આવે ત્યારે ક્રોધજનક વસ્તુ કે વ્યક્તિથી દૂર
જવું. ક્રોધાવેશ વખતે મૌન રહેવું અને કોઈ ઉતરી
[illegible] ક્રોધાવેશ વખતે મૌન રહેવું અને કામ [illegible]
[illegible] જ બીજું કામ કરવું હોય કરવા પાણી [illegible]
[illegible] કરી અને સામાની માફી માગવી ક્રોધ આવે ત્યારે
[illegible] વખત પંચપરમેષ્ઠિનું નામ લેવું અથવા [illegible]
[illegible] જાપ કરવો, તેટલા સમયમાં ક્રોધ [illegible]
[illegible] છે. અપમાન સહન કરવાની ટેવ પાડવી. [illegible]
[illegible] અપમાન કરનારને લાભ છે, [illegible] જરૂર નહીં [illegible]
[illegible] આપનાર [illegible] છે, અને [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

(૪) [illegible]

[illegible]

[illegible]

પણ શાસ્ત્રીયાગના સુખને તે અધિક ચાહે છે. આ [illegible] સંકલ્પ માટેનું એકલામાં ઠેરવું [illegible] તેનાથી આદતનો કેવો મજબૂત નાશ થાય છે કે [illegible] [illegible] નથી [illegible] [illegible] જ્યાં સુધી [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] સુધી પહોંચી શકે છે.

(૪) મદ—

મદ એટલે માત્ર વસ્તુનો [illegible]

[illegible]

[illegible]

અપચ વમન, શોષ, શીરિયાપણું, અરેબાઇ, [illegible], ચિ[illegible] [illegible], [illegible] આમજ, મુચ્છિનાશ, [illegible] ઇત્યાદિ

(૩) પશુ ઉદરમાં આવે છે ત્યારે "મદ" મટાડ [illegible] છે અને "મદ" ફરી મદ ઉદરમાં આવે છે ત્યારે [illegible] મટાડ નીકળી જાય છે, [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]માં થતી થશે નહિ,* તેમ "મદ" અને [illegible] [illegible] થી થશે નહિ. [illegible] માટે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] મટાડ નીકળવું જ જોઈએ.

(૪) [illegible] [illegible] [illegible] કેમ કહી શકીએ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] વિનાનું આવ્યું છે ?

(૫) જેનો [illegible] [illegible] છે, તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે. [illegible] [illegible] તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે.

(૬) [illegible] [illegible] [illegible] તે [illegible] [illegible] તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે.

(૭) ઉપાય—

[illegible]

[illegible]

કોઈનું મૂળ ઇચ્છા હોય છે. ઇચ્છાઓ ક્રિયા કરાવી કેટલીક કર્મોનો અને ક્લેશોનો નાશ કરાવે છે

જે મનુષ્યમાં પોતામાં ગુણો હોતા નથી તે જ માત્ર બીજાના ગુણોની ઇચ્છા કરે છે કારણ કે મનુષ્ય માત્ર તો પોતાના ગુણોમાં અથવા પારકાના ગુણોમાં રાચે છે. જેને પોતાનામાં ગુણ નહિ હોય તે બીજાના ગુણોને જોયા કરશે. જે નબળો હશે તે જ બીજાના બળની ઇચ્છા કર્યા કરશે. બીજાના ગુણોને જ [illegible] દ્રષ્ટિ પોતામાં નથી હોતી, તે જ [illegible] ગુણોને [illegible] તેની [illegible] કરવા [illegible] અને અથવા અંતઃકરણમાં જ ઇચ્છાનો નાશ હોય છે

[illegible]

નિયમપત્રો નીચે મુજબ બનાવી શકાય

૧ ક્યારે કેટલા વાગે ઉઠ્યા ?

૨ કેટલો જપ કર્યો ?

૩ કેટલા કલાક વાંચ્યા અને શું કર્યું ?

૪ કેટલો વખત અભ્યાસ કર્યો ?

૫ કેટલો વખત મૌન રહ્યા ?

૬ કેટલીવાર [illegible] [illegible] [illegible] ?

૭ [illegible] [illegible] કેટલો વખત [illegible] ?

૮ કેટલીવાર [illegible] [illegible] ?

૯ કેટલીવાર [illegible] કર્યો ?

૧૦ કેટલો વખત [illegible] [illegible] ?

૧૧ [illegible] [illegible] કેટલો વખત [illegible] ?

૧૨ [illegible] [illegible] [illegible] કેટલીવાર [illegible] [illegible]

૧૩ [illegible] [illegible] [illegible] ?

૧૪ [illegible] [illegible] [illegible] ?

૧૫ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ?

૧૬ કેટલા [illegible] [illegible] ?

[illegible]

[illegible] છે. [illegible] અને [illegible] [illegible] ૧૦૮ [illegible] [illegible]

[illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

(૩) [illegible] અને [illegible] !

[illegible]

* [illegible]

[illegible] તેનો લાભ લઈ તેને [illegible] કરી દેવું જોઈએ.

(૫) કેટલો વખત મૌન [illegible] !

[illegible]

(૬) કેટલીવાર [illegible] ?

[illegible]

[illegible] નાટકથી ગુસ્સાનો નાશ થાય છે [illegible] જ્ઞાનતંતુઓને [illegible] જ્યારે [illegible] ગુસ્સાને [illegible]

૧૦ કેટલો વખત ક્રોધ ગુસ્સો ?

[illegible]

(૧૧) શરીરનું [illegible] કેટલા વખત ટકે ?

[illegible]

તેમ ન બને તો ધીમે ધીમે પણ રોગના [illegible] માટે નવી નવી [illegible] [illegible] નિર્બંધ કરી પછી તે અટકાવ થતું નથી

(૧૬) કયા ગુણો કેળવવા ?

જે [illegible] ન હોય, [illegible]

[illegible]

[illegible]

(૧૧) રાત્રે કેટલા કલાક સૂઈ રહેવા ?

સામાન્ય રીતે છ કલાકની નિદ્રા પૂરતી ગણાય. નિદ્રા પૂરી ન થાય તો કેઈ સારું સારી રીતે [illegible] કામ, વૃદ્ધ અને બાળકોને [illegible] [illegible] નિદ્રા જોઈએ છે તેને પણ [illegible] [illegible] કે તેથી પણ ઓછી કરી શકાય છે [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

કાર્કેનો વાર્તાલાપ શુભ મેળવવા અને અશુભ ટાળવા પાસ કદાચ કરે છે

(૧) એક દુઃખ અથવા પાપ કરીને તેના પરિણામે દુઃખનો વિચાર કરવાથી, અથવા તે દોષથી દુઃખ થતું હોય પવિત્ર પુરુષોને વિષે પશ્ચાત્તાપ પ્રગટ કરવાથી અને તેટલા મેળવવા માટે શુદ્ધ પ્રાર્થના કરવાથી [illegible] ઘણી વાર પામી છે [illegible] પરિ[illegible] કરે છે

(૭) સર્વજ્ઞ પરમાત્માના જ્ઞાનથી [illegible] વિચાર કરો સર્વેના જ્ઞાન [illegible] પોતાની [illegible] થી [illegible] મનમાં ઘણા [illegible] વિચારને [illegible] મંત્રીઓ [illegible] હોય છે [illegible] [illegible] છે

(૮) [illegible] વિચાર [illegible] અને છે [illegible] છે અને [illegible] છે [illegible]

(૯) [illegible]

સિદ્ધિ [illegible] આત્મશક્તિ હોય તો તે કલિયુગમાં છે

સિદ્ધિ [illegible] માટે આ કલિયુગના [illegible] અને [illegible] પણ જો આ યુગને [illegible] તેનો [illegible] કરો તો [illegible] પછી [illegible] આ યુગના [illegible] દોષોને [illegible] તેનાથી [illegible]

આ કલિયુગના [illegible] [illegible] કલિયુગ [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

એ પછી શું !

[illegible]

[illegible] આચાર વિચારો. ઉદ્યમ અને [illegible] [illegible] નિયમો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને ધર્મ[illegible] આદિ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] આદિ [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]—

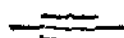
[illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પણ [illegible] [illegible] [illegible] પણ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પણ [illegible].

[illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

શેનવું છે ?

[illegible]

[illegible]

[illegible]

નામરૂપે અને સ્થાપનારૂપે પરમાત્મા સર્વત્ર વિદ્યમાન છે. દ્રવ્યરૂપે પણ તેઓ વિશ્વમાં વિદ્યમાન હોવા છતાં આપણે તેમને ઓળખી શકતા નથી, ભાવરૂપે તો અનંત અરિહંતરૂપે તો પરમાત્મા જગતમાં મહાવિદેહે વિદ્યમાન હોય છે. સર્વ તીર્થંકરોમાં આયુષ્ય, શરીરપ્રમાણ વગેરે ભેદ હોવા છતાં તેમનામાં આર્હન્ત્ય તો સમાનપણે રહેલું છે. તે અપેક્ષાએ સર્વ અરિહંતોની એકરૂપતા છે. એવા ભાવસ્વરૂપ પરમાત્માને ચિત્તમાં કેમની ઉપસ્થિત કરીને બે હાથ જોડીને નમસ્કાર કરીએ

નામ અરિહંત દ્વારા પ્રભુની ઉપાસના

શાસ્ત્રોમાં પ્રભુ નામનો અચિન્ત્ય મહિમા વર્ણવેલો છે. સર્વ આસ્તિક દર્શનકારો પોત પોતાના ઇષ્ટદેવનું સ્મરણ કરીને પોતાના જીવનને ધન્ય અને કૃતાર્થ માને છે. કહેવાય છે કે પ્રભુના નામનો મહિમા [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે.

[illegible] છે. [illegible] જિનેશ્વર દેવના [illegible] [illegible] અને [illegible] છે.

અરિહંત [illegible]

દ્રવ્ય નિક્ષેપે અરિહંતની [illegible]

[illegible]

❀ સમાધિ વિચાર ❀

'સમાધિ વિચાર' નામનું આ પ્રકરણ [illegible] શ્લોક પ્રમાણ છે. આત્મધ્યાનમાં અત્યંત ઉપયોગી અને અતિ મહત્ત્વની સામગ્રી તે પૂરી પાડે છે. [illegible]થી [illegible] અને આત્મામાં જ [illegible] પામવાની પ્રક્રિયા [illegible] ભવ્ય આત્માઓને [illegible] આપી શકે તેવી ઘણી ઘણી સામગ્રી તેમાં સંગૃહીત કરેલી છે. આ કૃતિ નિત્ય સ્વાધ્યાય કરવા [illegible] છે. બાળ જીવોના હિતને માટે તે [illegible] અહીં તેના સામાન્ય અર્થ સહિત [illegible] છે. તેનું વિશેષ વર્ણન કરવા [illegible]

કેઈ અપૂરવ પુન્યથી, પામ્યો નર અવતાર
ઉત્તમકુલ ઉત્પન્ન થયો, સામગ્રી સઘળી સાર ૫

જિનવાણી શ્રવણ સુણી, પંડિતની તે સુખ ખાણ,
નિરૂપી આતમ તત્વને, [illegible] ૬

[illegible]
[illegible] ૭

[illegible]
[illegible] ૮

કેઈ અપૂર્વ પુન્યથી આ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

૪ મરણ પ્રસંગે ભાગુનિની વિરોધ વર્ણન

[illegible]

આતમ જ્ઞાનથી મગનતા, નિત્ય હોય [illegible]
[illegible] નહીં પરદ્રવ્યમેં, નિજ ગુણમેં હોય લીન ૨૧

વિભાવિક પુદ્ગલ દશા, [illegible]
મેં અવિનાશી આતમ હું, શુદ્ધ [illegible] ૨૨

નિજ [illegible]
[illegible] ૨૩

૬. જ્ઞાની પુરુષના આચરેલા વિચાર

એવા જ્ઞાની પુરુષની, [illegible]
[illegible] ૨૪

[illegible] ૨૧

[illegible] ૨૨

[illegible] ૨૩

[illegible] ૨૪

૯. [illegible]

[illegible] ૬૧
[illegible] ૬૨

[illegible] ૬૩
[illegible] ૬૪

[illegible] ૬૫
[illegible] ૬૬

[illegible] ૬૭
[illegible] ૬૮

[illegible] ૬૯

[illegible] ૭૦

[illegible] ૭૧

[illegible] ૭૨

હા ! માતા ! તું ક્યાં ગઈ ? [illegible]
હા ! બેની ! તું ક્યાં ગઈ ? [illegible] ૫૬

[illegible] એમ [illegible]
[illegible] ૫

[illegible]
[illegible] ૫૮

૧૧. [illegible]

[illegible] ૬૦

હે માતા ! તું ક્યાં ગઈ ? [illegible]

[illegible] ૫૬

આ રીતે [illegible] ૫૮

આ રીતે [illegible] ૫૯

[illegible] ૬૦

કિસકા મિત્ર? ભ્રાત કૌ? કિસકા માત? કે તાત?
કિસકા પતિ? કિસકી પ્રિયા? [illegible] ૯૧

કિસકા [illegible] [illegible]? [illegible],
ભિન્ન વિનાશી [illegible], [illegible] ૯૨

[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible].
દેખી માયા જૂઠી, [illegible] [illegible] ૯૩

મોહ-મદિરાના પાનથી, [illegible] [illegible] [illegible]
નિજ અતિ [illegible] [illegible] [illegible] ૯૪

મિથ્યામતિના જોરથી, નહિ [illegible] [illegible];
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ૯૫

કોનો પુત્ર? કોના પિતા? કોની માતા? [illegible] કોનો પતિ? કોની સ્ત્રી? [illegible] [illegible] ૯૧

આ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ૯૨

આ [illegible] [illegible] [illegible] ૯૩

[illegible] [illegible] [illegible] ૯૪

[illegible] [illegible] [illegible] ૯૫

પણ તે [illegible] નહિ [illegible], [illegible] એક [illegible]
[illegible] અવિ[illegible], [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible] નહિ [illegible]
[illegible] એક [illegible], [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible]

[illegible] નથી. [illegible] છે. [illegible]

આ રીતે [illegible] નથી, [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible] ૧૦૧

[illegible]
[illegible] ૧૦૨

[illegible]
[illegible] ૧૦૩
[illegible]
[illegible] ૧૦૪

૧૮. [illegible]

[illegible]
[illegible] ૧૦૫

[illegible] ૧૦૧

[illegible] ૧૦૨

[illegible] ૧૦૩

[illegible]

દેહિ અનંતગુણે ભર્યો, જ્ઞાનાનંદ ન [illegible]
અનંત મૂકે નહીં, નિજ ભરપૂરી છે. ૧૧૦

આપની પરિણતિ આદરી, નિર્મળ જ્ઞાનાનંદ
રમણ કરો નિજ ક્ષેત્રમાં, આપ નહીં [illegible] ૧૧૧

૧૫ પુદ્ગલરૂપ કાયાથી આત્મા જુદો છે

પુદ્ગલપિંડ શરીર એ, તે તું [illegible]
કે અવિનાશી એક તો, [illegible] ૧૧૨

આપ શરીર પરિણમે, [illegible] નહીં [illegible]
નિજરૂપ શુદ્ધ મમતા [illegible] ? [illegible] ૧૧૩

આ આત્મા અનંતગુણોનો [illegible] છે [illegible] [illegible] તે [illegible] નહીં. ૧૧૦

[illegible] ૧૧૧

[illegible] ૧૧૨

[illegible] ૧૧૩

[illegible] નિજપણું માનવું, [illegible]
[illegible] વિકલ્પનો નહીં [illegible] ૧૧૬
[illegible]
[illegible] ૧૧૮
[illegible]
[illegible] નહીં, [illegible] નહીં [illegible] ૧૧૧
[illegible]
[illegible] ૧૧૫
[illegible]
[illegible] ૧૧૨

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

૧૭. આત્મા અને કાયાના સંબંધની શંકા

[illegible]

[illegible] ૧૬૮

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ત્રિવિધ અગ્નિ માની નાંહીં, નવ તે દહે [illegible]:
[illegible] નહીં, [illegible] ૧૬૬
એ [illegible] રૂપની, [illegible]
[illegible] ૧૬૭
[illegible] એમ [illegible]:
[illegible] ૧૬૮
[illegible] સહની [illegible]
[illegible] ૧૬૯
[illegible] નહીં [illegible]
[illegible] ૧૭૦

[illegible] ૧૬૬

[illegible] ૧૬૭

[illegible] ૧૬૮

[illegible] ૧૬૯

[illegible] ૧૭૦

[illegible]

રાગ-દ્વેષ રોષ દોષ ક્ષય, અષ્ટ કરમ અરુ ભેદ;
[illegible] ભેદ સંસારના, [illegible] ૧૧૦
[illegible] રાગ-દ્વેષનો [illegible].
[illegible] શ્રી જિનચંદ્રજી, [illegible] ૧૧૧
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ૧૧૨
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ૧૧૩
શ્રી [illegible]
[illegible] ૧૧૪

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible] ? [illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ! [illegible]

[illegible]

અનિમિષના ઉપયોગથી, શુદ્ધ સ્વરૂપ છે [illegible]
ત્યાં અપ્રમાદ નહિ હો, નિર્મળતા [illegible]

૬૮. ચેતનની નિર્મળતા

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

૬૯ સંસારનું સ્વરૂપ

[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

અથવા પંચ પરમેષ્ઠી એ, પરમ કારણ શુભ એહ;
વળી જિનવાણી કારણ છે, પરમ અમૃતસમ એહ. ૨૧૦

જ્ઞાનાદિ આતમગુણો, રત્નત્રયી અભિરામ;
એહ કારણ શુભ અતિભલું, એહથી લહું શિવધામ. ૨૧૧

એમ કારણ દઢ ધારકે, ચિર કરો પરિણામ;
જબ ચિરતા હોય જિનમાં તબ નિજરૂપ વિસરામ. ૨૧૨

આતમરૂપ નિહાળીને, કરવો ચિંતન ખાસ;
પરમાત્મરૂપ પામીએ, સકલ કર્મ હોય નાશ. ૨૧૩

પરમજ્ઞાન જગ એહ છે, પરમધ્યાન પણ એહ;
પરમબ્રહ્મ પરગટ કરે, પરમજ્યોતિ ગુણગેહ. ૨૧૪

અથવા શ્રી અરિહંતાદિ આ પંચ પરમેષ્ઠિ ભગવંતો [illegible] પરમ કારણ સ્વરૂપ છે, વળી પરમ અમૃતસમાન [illegible] જિનેશ્વરની વાણી એ પણ કારણરૂપ છે. ૨૧૦

જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર સ્વરૂપ આત્મગુણોરૂપ મનોહર [illegible] એ પણ ઉત્તમ કારણ છે. એથી હું મોક્ષનું સ્થાન [illegible] ૨૧૧

એ રીતે કારણોને દઢ પણે ધારણ કરીને આત્મ- [illegible] સ્થિર કરો [illegible] જિનમાં સ્થિરતા [illegible] નિજ સ્વરૂપમાં વિશ્રાંતિ [illegible] ૨૧૨

આત્મરૂપને જોઈ, તેનું ચિંતન [illegible] ૨૧૩

[illegible] છે, પરમધ્યાન પણ એ છે, તે

૩૧ અરિહંતપ્રભુ તથા સિદ્ધ પરમાત્મા સાથે ચેતનદ્રવ્યની સાધર્મ્યતા

જે સ્વરૂપ અરિહંતનો, સિદ્ધ સ્વરૂપ વળી જેહ;
તેહવો આતમરૂપ છે, તિણમેં નહીં સંદેહ. ૨૧૯

ચેતનદ્રવ્ય સાધર્મ્યતા, તેણે કરી એક સ્વરૂપ;
ભેદભાવ ઈણમેં નહીં, એહવો ચેતન ભૂપ. ૨૨૦

ધન્ય જગતમેં તેહ નર, જે રમે આતમસ્વરૂપ;
નિજ સ્વરૂપ જેણે નવિ લહ્યું, તે પડીયા ભવકૂપ. ૨૨૧

ચેતન દ્રવ્ય સ્વભાવથી, આતમ સિદ્ધ સમાન;
પર્યાયે કરી ફેર છે, તે સવિ કર્મ વિધાન. ૨૨૨

જેવું અરિહંત પરમાત્માનું સ્વરૂપ છે, જેવું સિદ્ધ ભગવંતનું સ્વરૂપ છે તેવું મારા આત્માનું સ્વરૂપ છે, તેમાં કાંઈ સંદેહ નથી. ૨૧૯

સર્વના ચેતન દ્રવ્યનું સાધર્મ્યપણું છે, તેથી કરી એક જ સ્વરૂપ છે તેમાં કોઈ ભેદભાવ નથી આવો ચેતનરૂપ રાજા છે. ૨૨૦

તે મનુષ્યો ધન્ય છે કે જેઓ પોતાના સ્વરૂપમાં રમે છે, જેમણે પોતાનું સ્વરૂપ ઓળખ્યું નથી તેઓ સંસારરૂપ કૂવામાં પડેલા છે. ૨૨૧

ચેતન દ્રવ્યના સ્વભાવે કરીને આત્મા સિદ્ધ સમાન છે, પર્યાયમાં જે ફેરફાર છે, તે સર્વ કર્મનાં કારણે છે. ૨૨૨

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

કહ્યા સ્વજનોએ શત્રુ [illegible]
[illegible] ૧૦

[illegible]
[illegible] ૧૧

[illegible]
[illegible] ૧૨

[illegible]
[illegible] ૧૩

[illegible] અને [illegible]

[illegible]

[illegible] ૩૧૧

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible] !

[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

૪૪ આત્માની પૂર્ણ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

આત્મસ્વરૂપ [illegible]
એમ [illegible] નિજ [illegible]

એમ આત્મ[illegible]
આપ નિજ [illegible]

૪૬ સમાધિના પ્રભાવથી [illegible]

સહજ સમાધિ પ્રભાવથી [illegible]
નિત્ય [illegible]
મહાવિભૂતિ [illegible]
સૌથી [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] અને [illegible] [illegible]

[illegible] વિના આ દુનિયા [illegible]

[illegible]

તેને માટે પરિશ્રમાળા નહિ [illegible] પણ [illegible] આવ્યું નહિ [illegible]

હે [illegible] હવે અને [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]